

Lokalt ledd utveckling

LEADER

SÖDRA BOHUSLÄN

Diarienumr 3.2.18-12971/14

Leader Södra Bohuslän

Utvecklingsstrategi för Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden

Leader Södra Bohuslän
2015-01-28

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska struktur-
och investeringsfonderna

Stenungsund, januari 2015
Kompletterad, september 2015 och november 2015

Författare:

Linda Andersson, Josefine Andersson, Helene Evensen, Ulrika Holmgren , Thomas Ivarsson, Jan-Henning Pettersson, Lena Tegenfeldt, Anna Levin

Sammanfattning

Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden bygger på att offentliga, ideella och privata aktörer samlas kring en lokal utvecklingsstrategi som är framtagen i dialog genom demokratiska processer. Syftet är att mobilisera engagemang och skapa delaktighet för en gemensam utveckling av området, men också stimulera idékraft och stärka samverkan i den lokala miljön. Övergripande mål är en långsiktig och hållbar utveckling i form av tillväxt, arbetstillfällen, företagande och livskvalitet. Leadermetoden kännetecknas av ett tydligt underifrånperspektiv som **uppmuntrar** att aktörer från både ideell, privat eller offentlig sektor möts och tillsammans skapar utvecklingskraft. Med underifrånperspektiv menas att det är boende och verksamma i området som driver utvecklingen och som därmed kan söka ekonomiskt stöd utifrån strategin.

Strategin omfattar kommunerna Uddevalla, Stenungsund, Kungälv, Tjörn, Orust, Öckerö och skärgården i stadsdelen Västra Göteborg, Göteborgs stad, och ska arbeta utifrån Landsbygdsfonden, Regionalfonden och Socialfonden. För Lokalt ledd utveckling inom Havs- och fiskerifonden bildas under programperioden ett gemensamt lokalt utvecklingsområde för hela Bohuslän som administreras av Leader Bohuskust och gränsbygd. Uddevalla tätort är undantagen från Landsbygdsfonden. Syftet med strategin är att styra LAG:s (Local Action Group) arbete med prioritering och urval av projekt för att skapa utveckling i området.

Strategin utgår från visionen ”En levande, kreativ och unik del av Bohuslän, tillgänglig för alla” och ska arbeta utifrån tre övergripande mål med tillhörande insatsområden:

En kreativ och ekonomiskt hållbar del av Bohuslän

Här ingår satsningar som ska bidra till en ekonomiskt hållbar och smart tillväxt i området. Målet fokuserar på två insatsområden: Besöksnäring samt Lokal mat och kan innehålla stöd till exempelvis nya arbetstillfällen eller besöksanledningar.

En levande och tillgänglig del av Bohuslän

Gemensamt för satsningar inom detta mål är att de ska bidra till goda förutsättningar för att kunna bo och leva i området. Målet fokuserar på insatsområdet Lokal service, tillgänglighet och delaktighet och kan innehålla stöd till exempelvis ökad lokal service.

En miljömässigt hållbar del av Bohuslän

Satsningar inom detta mål ska bidra till innovativa lösningar för miljömässig hållbarhet i den lokala utvecklingen. Målet fokuserar på insatsområdet Miljöeffektivisering och kan innehålla stöd till exempelvis nya lokala lösningar för miljömässigt hållbara transporter och energieffektivisering.

LAG är ansvarig för att genomföra strategin och består av representanter från ideell, privat och offentlig sektor i kommunerna som ingår i området. LAG beslutar om vilka projekt som genomförs med stöd av strategin. Till LAG:s hjälp finns utvecklingskontoret som ansvarar för den praktiska verksamheten, där bland annat information, kommunikation och handläggning ingår. Strategin ska genomföras i nära samverkan med lokala och regionala aktörer.

Abstract

The development strategy for Leader Södra Bohuslän geographically covers parts of Bohuslän on the west coast of Sweden (the municipalities Uddevalla, Stenungsund, Kungälv, Tjörn, Orust, Öckerö and the archipelago of the City District Västra Göteborg, in the City of Gothenburg). The strategy includes funding from the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD), the European Regional Development Fund (ERDF) and the European Social Fund (ESF). The strategy is based on the vision of “A thriving, creative and unique part of Bohuslän, available for all” and has three overall targets with associated priority area:

A creative and economically sustainable part of Bohuslän

This includes initiatives that will contribute to economically viable and smart growth in the applicable local communities of southern Bohuslän. The target has two priority areas; Visitor industry/ Tourism and Local food.

A living and accessible part of Bohuslän

Common to all initiatives in this target is that they will help to create good conditions for being able to stay and live in the area. The target focuses on local service, accessibility and participation and may contain support for example increased local service and availability.

An environmentally sustainable part of Bohuslän

This includes initiatives that will contribute to innovative environmental solutions in the applicable local communities of southern Bohuslän. The target has one priority area; Environmental effectiveness.

Innehåll

1.	Syftet med den lokala utvecklingsstrategin	8
2.	Strategins bidrag till EU:s och Sveriges mål.....	8
3.	Strategins framtagning	8
4.	Utvecklingsområdet	11
4.1	Områdesbeskrivning.....	12
	Gränser till andra Leaderområden	12
	Natur- och kulturreсурser.....	12
	Befolkningsförändring	12
	Näringsliv, arbetstillfällen, arbetsställen.....	12
	Service	13
	Infrastruktur	13
	Attraktioner.....	13
	Livskvalitet och lokal anda.....	13
	Föreningsliv, sociala sammanhang och kreativa mötesplatser	14
4.2	Behov och utvecklingsmöjligheter	14
	Utveckling av besöksnäring	14
	Lokal utveckling och tillgänglighet	15
	Unga och utrikesfödda	15
	Miljö.....	16
	Utveckling av lokal mat	16
	Näringsliv och arbetsmarknad.....	16
5.	På vilket sätt är strategin innovativ?	17
6.	Vision	19
7.	Insatsområden, mål och urvalskriterier	19
7.1	Övergripande mål för området	19
	Mål 1: En kreativ och ekonomiskt hållbar del av Bohuslän.....	19
	Mål 2: En levande och socialt hållbar del av Bohuslän.....	19
	Mål 3: En miljömässigt hållbar del av Bohuslän	20
	Horisontellt mål 1: Jämställdhet och icke-diskriminering	20
	Horisontellt mål 2: Miljö och klimat	20
7.2	Insatsområden.....	22
	Insatsområde 1.1 Besöksnäring	22
	Insatsområde 1.2 Lokal mat	22

Insatsområde 2.1 Lokal service, tillgänglighet och delaktighet.....	23
Insatsområde 3.1: Miljöeffektivisering.....	23
7.3 Handlingsplan.....	24
Samarbete.....	24
Metoder och tillvägagångssätt.....	24
7.4 Urvalsprocess.....	26
Skriftlig dokumentation av hur projektansökan bidrar till att uppfylla målen i strategin.....	27
Adjungerade specialister och referensgrupp.....	27
7.5 Mål och urvalskriterier.....	28
8. Finansieringsplan.....	30
9. Organisation.....	30
9.1 Administrativ kapacitet och utvecklingskontorets arbete (drift).....	30
Kvalitetssäkring.....	31
Rutiner utvecklingskontor.....	32
9.2 Partnerskapet och föreningen.....	32
9.3 LAG – den lokala aktionsgruppen.....	33
Styrelse.....	34
Valberedningen.....	34
Mobiliseringsprojekt våren 2015.....	34
10. Samverkan mellan fonder och andra aktörer.....	35
10.1 Samverkan mellan fonder.....	35
10.2 Avstämning med andra aktörer med utvecklingsansvar.....	36
10.3 Jämställdhet och icke-diskriminering.....	37
11. Kommunikation.....	38
Kommunikationsmål.....	38
Målgrupper.....	39
Prioriteringar.....	39
Huvudstrategier.....	39
Budskap.....	40
11.1 Kommunikationsplan.....	40
12. Uppföljning och revidering.....	40
Utvärderingsmetoder.....	40
Allmän läroprocess.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Revidering av strategin.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.

Kommunikation av resultat	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Resursplanering	Fel! Bokmärket är inte definierat.
13. Bilagor.....	43

1. Syftet med den lokala utvecklingsstrategin

Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden bygger på att offentliga, ideella och privata aktörer samlas kring en lokal utvecklingsstrategi som är framtagen i dialog genom demokratiska processer. Syftet är att mobilisera engagemang och skapa delaktighet för en gemensam utveckling av området, men också stimulera idékraft och stärka samverkan i den lokala miljön. Övergripande mål är en långsiktig och hållbar utveckling i form av tillväxt, arbetstillfällen, företagande och livskvalitet. Leadermetoden kännetecknas av ett tydligt underifrånperspektiv som uppmuntrar att aktörer från både ideell, privat eller offentlig sektor möts och tillsammans skapar utvecklingskraft. Med underifrånperspektiv menas att det är boende och verksamma i området som driver utvecklingen och som därmed kan söka ekonomiskt stöd utifrån strategin.

Denna utvecklingsstrategi ska användas för att styra LAG:s arbete med prioritering och urval av ansökningar samt partnerskap, kommunikation och fondsamordning.

2. Strategins bidrag till EU:s och Sveriges mål

Alla projekt som prioriteras genom denna utvecklingsstrategi bidrar till att uppnå EU:s tillväxtstrategi EU2020. Därför bygger alla mål och processen för projekturvalet i strategin på de mål som är satta i de inblandade operativa programmen för struktur- och investeringsfonderna. Analyser ligger till grund för en vision och utvecklingsbehov, som leder till insatsområden och specifika mål som kan mätas med hjälp av indikatorer. En handlingsplan visar hur målen i insatsområden ska omsättas i aktiviteter.

3. Strategins framtagning

Arbetet inleddes hösten 2012 med information om Landsbygdsprogrammet 2014 – 2020 till kommunfullmäktige, kommunstyrelse eller stadsdelsnämnd i Uddevalla, Stenungsund, Orust, Tjörn, Kungälv, Öckerö och Västra Göteborg. Under hösten 2012 och våren 2013 fattade alla kommuner beslut att bilda ett Leaderområde för programperioden 2014 – 2020. Leader Terra et Mares styrelse med ledamöter från ideell, privat och offentlig sektor utgjorde styrgrupp för processen och utsåg en redaktionskommitté till huvudansvarig för innehållet i strategin. Den bestod av sju personer från ideell, privat och offentlig sektor: Lena Tegenfeldt – Orust kommun (tidigare Uddevalla kommun), Helene Evensen – Tjörns kommun, Ulla Olsson – Fiskekommunerna, Niclas Åberg – Stenungsunds kommun/8 fjordar/Sportfiskarna, Thomas Ivarsson – OrustMat/Orust kretsloppsakademi, Linda Andersson – Kungälv kommun, Jan-Henning Pettersson – Vrångö på Gång. Gruppen har haft processtöd från Leader Terra et Mares utvecklingskontor, som också fungerat som sekreterare. Redaktionskommittén har träffats ett tiotal gånger sedan hösten 2013. Den har haft huvudansvaret för strategins

framtagning, innehåll, och förankring. Läs mer om redaktionskommittén i avsnitt 9.2 Partnerskapet och föreningen.

För att sprida kännedom om arbetet med att ta fram strategin och hämta in tankar och idéer från områdets invånare har redaktionskommittén använt olika metoder. Under hösten 2013 lade kommittén upp en blogg där den kontinuerligt publicerade information om arbetet med strategin, sammanfattningar av möten samt ställde frågor och hämtade in synpunkter. Kommunerna lade upp information om arbetet på sina hemsidor. Dessutom har styrgrupp och redaktionskommitté skickat ut informationsbrev till politiker och tjänstemän i de sju kommunerna som omfattas av strategin samt till drygt 160 projekt som godkänts inom Leaderområdet under programperioden 2007 - 2013. I informationsbreven hänvisades även till bloggen. Nyheter om strategins framtagning har också spridits via Leader Terra et Mares och ungdomsprojektet Coola Krafterns kanaler i sociala medier.

Under april och juni 2014 genomförde kommittén två tankesmedjor¹. Där deltog totalt ca 40 aktiva och engagerade personer som på olika sätt verkar för landsbygdens utveckling, många av dem utan att varit i kontakt med Leader tidigare. Här fanns dels företagare som representerade besöksnäring, vattenbruk och lantbruk, dels representanter från omställningsrörelsen, natur- och friluftsliv samt konst och kultur men även eldsjälar som verkar för sin bygds utveckling (se bilaga 5). I tankesmedjorna fick de möjlighet att bearbeta den SWOT-analys och inriktning som redaktionskommittén arbetat fram. Material kompletterades, ströks och prioriterades – ett arbete som redaktionskommittén därefter arbetade vidare utifrån.

Strategin har också skickats ut på remiss till drygt 300 personer och organisationer för ytterligare insamling av synpunkter, samt förankrats på ett informationsmöte med drygt 60 deltagare. Partnerskapet består av representanter för både offentlig, privat och ideell sektor (se bilaga 6 för remissmottagare och bilaga 7 för deltagarlista).

Strategin är avstämd mot Västra Götalandsregionens strategi för tillväxt och utveckling 2014 - 2020 (RUP), Länsstyrelsens handlingsplan "Landsbygd 2020", Göteborgsregionens och Fyrbodals delregionala handlingsplaner, kommunala översiktsplaner och kommunala och regionala visionstexter. (Läs mer i avsnitt 10.2 Avstämning med andra aktörer med utvecklingsansvar). Dialog har även förts med olika regionala och lokala aktörer, exempelvis kommuner, KulturUngdom, Västsvenska Turistrådet och Västra Götalandsregionen, för att stämma av behov och vad Lokalt ledd utveckling kan bidra med för att komplettera övrigt arbete och skapa synergieffekter. Hur ansvaret ska fördelas framgår av avsnitt 7.2 Insatsområden.

Fiskekommunerna i Bohuslän beslutade den 6 oktober 2014 att bilda ett gemensamt område utmed hela Bohuskusten för lokalt ledd utveckling inom Havs- och fiskerifonden. Det beslutades vid samma tillfälle att detta gemensamma område skulle ansluta sig till Leader Bohuskust och gränsbygds (norra Bohuslän) ansökan och strategi. Då vidtog arbetet med att sammanfoga materialet som tagits fram under de båda strategiprocesserna och inkorporera i Leader Bohuskust och gränsbygds strategi.

¹ Med tankesmedja menas i det här fallet möten där ett antal personer med relevant kompetens på området bjuds in för att tillsammans tänka och diskutera kring ett ämne utifrån givna frågeställningar.

Representanterna från redaktionskommittén med kunskap om fisket flyttade över till skrivargruppen för Leader Bohuskust och gränsbygd.

4. Utvecklingsområdet

Alla siffror från 2013-12-31 förutom arbetslöshetssiffror, se bilaga 4.

Antal invånare i utvecklingsområdet, inklusive tätorter > 20 000 invånare	167 213
Antal invånare i utvecklingsområdet, exklusive tätorter > 20 000 invånare	134 976
Områdets totalstorlek i km ² utanför tätorter > 20 000 invånare	1 877
Antal invånare per km ² , inklusive tätorter	89,1
Kommuner som omfattas av strategin	Uddevalla, Orust, Stenungsund, Tjörn, Kungälv, Öckerö och Södra skärgården i stadsdelen Västra Göteborg.
Landskapstyper och landmärken	Området rymmer flera olika landskaps- och naturtyper. Här finns havs- och kustmiljöer, öar, det karaktäristiska sprickdalslandskapet med högplatåer, berg och dalar, lerslätter och djupt skurna bäckraviner. Området är också rikt på vattendrag och sjöar liksom varierande skogstyper.
Större tätorter och utvecklingscentra	Uddevalla, Kungälv och Stenungsund som centralorter. Större tätorter är Henån, Skärhamn, Marstrand, Hönö-Klåva och Styrsö.
Befolkningsförändring för åren 2007 - 2013	790
Flyttnetto	198
Födelsenetto	
Arbetslöshet i procent (16-64 år, se bilaga 4)	2,3
Arbetslöshet bland unga i procent (18-24 år, se bilaga 4)	3,5
Långtidsarbetslösa (se bilaga 4)	28,2
Andel invånare med utländsk bakgrund i procent	9,4
Antal företag per 1000 invånare	109,2
Antal nystartade företag per 1 000 invånare	7,5
Andel av befolkningen i procent	16-24 år 10,9 25-44 år 21,3 45-64 år 27,6 65-år 22,3

Källa: Kommunfakta 2014 (131231), Arbetsförmedlingens månadsstatistik 2013-12, SCB kommunala jämförelsetal 131231

4.1 Områdesbeskrivning

Södra Bohuslän har en unik kombination av kust, hav, bilfria men bebodda öar, öar utan fast förbindelse och mosaikartat odlingslandskap – samtidigt som det finns en närhet till större städer och tätorter. Havet och landsbygden ger möjligheter att bedriva lantbruk och fiske samtidigt som läget nära stad och tätort ger efterfrågan på produkter och tjänster. Södra Bohuslän är ett väl sammanhängande geografiskt område, som är befolkningsmässigt tillräckligt stort för att ge intressanta samarbetsmöjligheter mellan olika aktörer. Samtidigt är området inte geografiskt större än att man kan träffas utan alltför långa resor och övernattningar. Aktörerna i området har sedan tidigare goda erfarenhet av samarbete kring Leadermetoden genom Carpe Mare 2000 – 2006 och Leader Terra et Mare 2007 – 2013, och är överens om nödvändigheten av att fortsätta samarbetet under programperioden 2014 – 2020. Strategin för Lokalt ledd utveckling i södra Bohuslän ska genomföras med medel från Landsbygdsfonden, Socialfonden och Regionalfonden.

Områdesbeskrivningen bygger bland annat på kommunernas översiktsplaner, LUPP-undersökningar, medborgarundersökningar och kommunal landsbygdsplan. Statistik för befolkningsförändring, arbetslöshet, utbildningsnivå och företagande finns i bilaga 4.

Gränser till andra Leaderområden

Utvecklingsområdet följer kommungränserna och sträcker sig från Uddevalla i norr till och med Göteborgs södra skärgård i söder. Området gränsar till följande Leaderområden: Bohuskust och gränsbygd i norr, Framtidsbygder Dalsland Årjäng Munkedal i nordost, Göta Älv i öst, Utveckling Nordost AB i sydost och Halland i söder (enligt intresseanmälan till Jordbruksverket 140704).

Natur- och kulturreсурser

Området innehåller både skog, jordbrukslandskap, öar och hav. Området är också rikt på vattendrag och sjöar liksom varierande skogstyper. Närheten till havet präglar området och människors liv. Havet och kusten ger försörjning genom fiske och sjöfart, ett mildt klimat, möjligheter till rekreation och är en tillgång för hela regionen året om. Havet och kusten är också en viktig utgångspunkt för besöksnäringen. Jordbruksmarken, mosaikartad med olika typer av biotoper, och möjligheten till odling är viktig för lokal livsmedelsproduktion – i synnerhet genom närheten till större städer och tätorter. I området finns en levande kulturhistoria och ett aktivt kulturliv med konst, musik, dans och teater.

Befolkningsförändring

Området i sin helhet har en befolkningstillväxt, men delar av området har en negativ inflyttningstrend och en åldrande befolkning. Kommunerna längs med E6/Bohusbanan har stark nettoinflyttning bland annat på grund av goda kommunikationer till Göteborg och att bostadsutbudet i Göteborg är begränsat.

Näringsliv, arbetstillfällen, arbetsställen

Göteborg och Göteborgsregionen är en viktig utvecklingskraft i området. I området finns också större tätorter (Uddevalla, Kungälv, Stenungsund) som alla är utvecklingscentra

med näringsliv, större arbetsgivare och utbildning. Näringslivet är mångfacetterat och består av många fåmansföretag. I stora delar av området finns en stark kultur att driva egen verksamhet. Traditionellt är båtbyggeri, sjöfart, fiske och jordbruk viktiga näringar, men petrokemin med underleverantörer utgör också en viktig del av näringslivet. En tydlig trend är att besöksnäringen växer i betydelse, och pekas ut som ett prioriterat område i en överenskommelse mellan de bohuslänska kommunerna. Företag som förädlar jordbruksprodukter blir också allt fler. Många av människorna som bor i området arbetspendlar både från hemkommunen till en annan kommun inom området och till kommuner utanför området (främst Göteborg). Det finns också människor som står långt ifrån arbetsmarknaden som är i behov av kompetensutveckling, och en efterfrågan på metoder för att lösa överbrygningsproblematiken på arbetsmarknaden för dessa grupper.

Service

Service är framförallt koncentrerad kring tätorter, men några få landsbygdsbutiker finns också. Serviceutbudet varierar kraftigt över året i kustdelarna av området. Detta beror delvis på att många av de åretrunthus som kommer ut till försäljning i kustsamhällena säljs till köpare som avser att använda husen som fritidshus. Detta leder till att antalet permanentboende minskar i de samhällena, vilket ger sämre underlag för service. Samtidigt är delårsboende och besökare viktiga för bygden, då de utnyttjar den befintliga servicen och är potentiella helårsboende. Det finns ett stort utbud av maritim infrastruktur, som gästhamnar och småbåtshamnar.

Infrastruktur

Tillgången till väl fungerande infrastruktur är en viktig faktor både för befolkningen och för besöksnäringens utveckling. Bland boende och besökare finns efterfrågan på bättre utbyggt gång-, cykel- och ridvägsnät samt effektiv och flexibel kollektivtrafik. Tillgången till detta påverkar i synnerhet barns och ungas möjlighet att röra sig i området på egen hand. Det finns ett påbörjat arbete med att anlägga vandrings- och ridleder runt om i området. Tillgång till bredband och laddningsstationer för elbilar har blivit allt viktigare frågor. Längs områdets kust finns öar, många av dem utan fast förbindelse. Flera av de bebodda öarna är bilfria. Resor till och från öar utan fast förbindelse sker antingen med Vägverkets bilfärjor, med personfärjor/kollektivtrafik eller egen båt. Parkeringsfrågan på fastlandet är därför ständigt aktuell.

Attraktioner

Bohuslän är en av Sveriges mest populära destinationer, och har av CNN klassats som ett av världens vackraste vildmarksområden. I området finns flera viktiga attraktioner, besöksmål och evenemang. Områdets kustsamhällen är i sig viktiga besöksmål, främst under sommarhalvåret.

Livskvalitet och lokal anda

SCB:s medborgarundersökningar, som bland annat visar hur nöjda medborgarna är med att bo och leva i kommunen, visar på en jämförelsevis nöjd befolkning i södra Bohuslän. Undersökningarna pekar också ut potentiella förbättringsområden där satsningar på bostäder, trygghet, fritidsmöjligheter, arbetsmöjligheter, kommersiellt utbud och kommunikationer bör prioriteras för att öka nöjdheten hos befolkningen. Delar av området har höga ohälsotal i jämförelse med riket i övrigt.

Föreningsliv, sociala sammanhang och kreativa mötesplatser

Området har ett brett utbud av exempelvis fritids-, kultur- och samhällsföreningar. Föreningarna har både idéer, kreativitet, engagemang och drivkraft. Något som bland annat blir tydligt genom delaktighet i en mängd Leaderprojekt under programperioden 2007 - 2013, både som initiativtagare, projektägare eller medlemmar i projektens partnerskap. Det finns ett stort utbud av möteslokaler i området men ändå saknar många, bland annat unga, kreativa och sociala mötesplatser med meningsfullt innehåll. De mötesplatser som finns ligger ofta i tätorter.

4.2 Behov och utvecklingsmöjligheter

Analysen av områdets behov och utvecklingsmöjligheter är en sammanfattning av vad som kommit fram i redaktionskommittén, tankesmedjorna och partnerskapets arbete med SWOT-analys av området samt utvärdering och erfarenheter från tidigare Leader-arbete. Efter en avstämning av analysen med regionala utvecklingsaktörer har redaktionskommittén prioriterat följande behov:

Utveckling av besöksnäring

Det finns en nationell strategi för att fördubbla svensk besöksnäring till år 2020² och Tillväxtverket har utsett Bohuslän som en av fem destinationer som har potential att utveckla hållbara turistmål med internationell konkurrenskraft³. CNN har klassat Bohuslän som ett av världens vackraste vildmarksområden⁴. Europeiska kommissionen har i sitt meddelande om blå tillväxt från 2012 nämnt kust- och havsturism som ett av fem områden som kan bidra till att skapa hållbar tillväxt och sysselsättning⁵. Detta är några av de exempel som finns på att besöksnäringen har en tydlig och unik möjlighet till hållbar utveckling. Eftersom branschen är småskalig är samverkan nödvändig för att den ska bli konkurrenskraftig. Det finns också behov av att utveckla unika och hållbara evenemang, besöksmål och aktiviteter som lockar besökare utanför sommarsäsongen och får dem att stanna längre. Här utgör det kulturhistoriska arvet och den lokala maten viktiga attraktioner. De regionala och lokala turistorganisationernas uppdrag omfattar bland annat export, destinationsutveckling, paketering och marknadsföring, vilket gör att de har begränsade möjligheter att stödja lokala aktörer med just utveckling av hållbara besöksanledningar.⁶ Här kan Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden göra skillnad. Åtgärder för att möta utvecklingsbehoven finns beskrivna i insatsområde

1.1 Besöksnäring.

² <http://www.strategi2020.se/>

³ <http://www.tillvaxtverket.se/huvudmeny/insatserfortillvaxt/naringslivsutveckling/besoksnaring/hallbardestinatio nsutveckling.4.6a7dfe9a134cd71cae180008518.html>

⁴ <http://edition.cnn.com/2013/03/05/travel/worlds-last-greatest-wildernesses/>

⁵ http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/coastal_tourism/index_sv.htm

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/EU/EU-forslag/MEDDELANDE-FRN-KOMMISSIONEN-T_H2B686/

⁶ Möte med Västsvenska Turistrådet 131204

Lokal utveckling och tillgänglighet

Öar utan fast förbindelse och kustsamhällen är attraktiva och det finns goda möjligheter till boende med hög livskvalitet och att utveckla en hållbar besöksnäring. Samtidigt försvårar höga hus- och markpriser nyetableringar och åretruntboende. Åldrande befolkning och ökat delårsboende är gemensamt för både öar och kustsamhällen och leder exempelvis till minskat underlag för lokala skolor. Levande kustsamhällen är en konkurrensfördel - det attraherar både boende och besökare - men det förutsätter att samhällena är just levande. Den bohuslänska skärgården och kustbygden står därför inför stora utmaningar. Lika unikt och exotiskt som det kan vara att bo på en ö utan fast förbindelse – lika krångligt kan det vara att anpassa arbetstider, skolgång och service till färjans avgångstider. Trots att många av områdets öar har nära till städer och större tätorter, gör avsaknaden av fast landförbindelse det än mer viktigt att behålla och utveckla service och mötesplatser lokalt. Landsbygdsbutiken fungerar ofta som mötesplats och kan vara en möjlighet till utveckling av annan service. Liknande behov finns även i områdets landsbygdsdelar och i tätorterna, vilka ofta konkurrerar med större köpcentra utanför tätorten.⁷

Det finns också potential i ett ökat samutnyttjande av exempelvis gång-, cykel- och ridvägar. Längs kusten skulle en utveckling av kollektivtrafik till havs, så kallad "Blå kollektivtrafik", kunna bidra till att knyta ihop området och göra det mer tillgängligt för både boende och besökare. Kultur är viktigt för att skapa delaktighet och utveckling lokalt, och kulturutövare bidrar ofta med innovation och nytänkande. Ett aktivt och utvecklat lokalt kulturliv kan därmed bidra till att skapa attraktiva boendemiljöer och hållbar tillväxt.⁸ Det finns ett starkt lokalt engagemang och en vilja att hitta nya, kreativa lösningar för att både behålla och utveckla utbudet av service, kommunikationer och mötesplatser. Åtgärder för att möta utvecklingsbehoven finns beskrivna i insatsområde 2.1 Lokal service, tillgänglighet och delaktighet.

Unga och utrikesfödda

Få unga är delaktiga i områdets utveckling och företagande⁹ och det finns därför ett stort behov av att arbeta med metoder som möjliggör för unga att delta i lokal utveckling (se bilaga 2). Det kan till exempel ske både genom att driva egna projekt med hjälp av mikrostödet eller ökad kompetens och coachning inom entreprenörskap och företagande. Det är viktigt att ge möjlighet för unga att pröva egna idéer under okomplicerade former och att ta deras engagemang på allvar, för att skapa verklig delaktighet. Det finns också många utrikesfödda i området som inte känner till landsbygdens möjligheter, och landsbygdens aktörer och boende skulle i högre utsträckning än idag kunna ta del av utrikesföddas kunskaper, erfarenheter och intressen. Kopplingen mellan land och stad/tätort i området är också i många fall svag.¹⁰ Det finns därför ett stort behov av att arbeta med inkludering, delaktighet och generationsövergripande aktiviteter i området¹¹. Här har Leadermetoden tidigare visat sig vara ett framgångsrikt arbetsätt.¹² Åtgärder för

⁷ Dialog med Bohusläns skärgårdsråd

⁸ <http://www.regeringen.se/content/1/c6/24/16/63/e0e1d3b3.pdf>

⁹ <http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/SiteCollectionDocuments/Sv/om-lansstyrelsen/vart-uppdrag/projekt/Landsbygd%202020/swot-slutversion.pdf>

¹⁰ Dialog med bland andra Hushållningssällskapet

¹¹ Möte med kommunernas arbetsmarknadsenheter 140930

¹² <http://www.gronintegration.se/>

att möta utvecklingsbehoven finns beskrivna i insatsområde 1.1 Besöksnäring, 1.2 Lokal mat, 2.1 Lokal service, tillgänglighet och delaktighet och 3.1 Miljöeffektivisering.

Miljö

Södra Bohuslän måste precis som övriga Sverige ställa om till mer förnyelsebar energi och ett miljömässigt hållbart samhälle. Utmärkande för södra Bohuslän är bland annat de outnyttjade kretsloppsmöjligheter som finns mellan hav och land. Det finns också stora behov av samverkan kring transporter, energieffektivisering och för att lösa problem med bland annat förbuskning av det småskaliga jordbrukslandskapet samt nedskräpning av hav och kust.¹³ En utveckling inom miljöområdet är viktig både för att få ett hållbart näringsliv och för att kunna uppleva, bo och leva i området på ett hållbart sätt.

Åtgärder för att möta utvecklingsbehoven finns beskrivna i insatsområde

3.1 Miljöeffektivisering.

Utveckling av lokal mat

Bohusläns landsbygd är unik med lång kuststräcka, djupa fjordar och mosaikartat odlingslandskap. Här finns inga stora, vidsträckta fält utan gårdarna är relativt små och har därmed svårare att få kostnadseffektivitet. Samtidigt finns det mycket stora möjligheter i den marknad som finns i närområdet och en ökande efterfrågan på lokalproducerad och ekologisk mat från land och hav (se bilaga 2). Utmaningen är att samordna små producenter och förädlingsföretag för att lösa hinder som rör bland annat volymer och logistik. Förutsättningarna för boskapsdrift i områdets mosaiklandskap är goda, vilket har potential att ge både lokal mat och öppna landskap. Producentföreningen Lokalproducerat i Väst kan stödja småskaliga livsmedelsföretag med exempelvis rådgivning och kompetensutveckling inom försäljning, marknad och varumärke, men behöver som regional organisation lokala samarbetspartners. Samtidigt kan lokala initiativ få större kraft genom samverkan med regionala aktörer. Lyckade projekt som genomfördes genom Leadermetoden under programperioden 2007 – 2013 har visat att samverkan kring dessa frågor kan få konkreta, tydliga resultat.¹⁴ Åtgärder för att möta utvecklingsbehoven finns beskrivna i insatsområde 1.2 Lokal mat.

Näringsliv och arbetsmarknad

Området har många mindre företag (62% ensamföretagare och 28% företag med 1-9 anställda) som har behov av kompetensutveckling för att kunna växa. Det finns också potential att skapa fler nya företag i området och ett tydligt behov av insatser som stärker den lokala ekonomin och det lokala näringslivets konkurrenskraft och hållbarhet.¹⁵ Det kan exempelvis handla om stöd till blivande företagare i startskedet genom mikrostöd eller bildande/vidareutveckling av nätverk med och för det lokala näringslivet.

Samtidigt som det finns företag i området som skulle kunna växa, finns det behov av att underlätta övergången till arbete för personer som står långt från arbetsmarknaden (se bilaga 4). Genom att koppla samman lokala företag och arbetssökande och stötta både företag och individer med kompetensutveckling och mentorskap inom exempelvis besöksnäring eller gröna näringar, skulle företagen få möjlighet att utvecklas och de

¹³ Dialog med Orust Kretsloppsakademi

¹⁴ Dialog med OrustMat, KungälvMat, Lokalproducerat i Väst

¹⁵ SCB's företagsdatabas, WebSelect databas (januari 2014) samt dialog med Helene Evensen, Tjörns kommun

arbets sökande få stöd att lära sig ett nytt yrke. Samtidigt som företagen tar lokalt och socialt ansvar, kan det leda till att de på sikt kan växa.

Det finns ett stort behov av överbrygningsinsatser för de som står långt från arbetsmarknaden. Många är unga, men det finns målgrupper i alla åldrar (se bilaga 4). Grön rehabilitering och utveckling av socialt företagande är exempel på insatser där Lokalt ledd utveckling skulle kunna skapa ett mervärde och bidra med innovativa metoder och lokala lösningar. Detta genom samverkan inom ett brett partnerskap, där exempelvis kommuner och företag ingår och där det finns möjligheter med flerfondsfinansiering.¹⁶ Åtgärder för att möta utvecklingsbehoven finns beskrivna i insatsområde
1.1 Besöksnäring, 1.2 Lokal mat, 2.1 Lokal service, tillgänglighet och delaktighet samt
3.1 Miljöeffektivisering.

5. På vilket sätt är strategin innovativ?

Definition av innovativa projekt

Enligt Europeiska Kommissionen bör innovation inom Leader innebära lansering av en ny produkt, process, organisation eller marknad. På landsbygden har man dock andra förutsättningar för banbrytande innovationer. Därför menar kommissionen att innovation på landsbygden bör innebära överföring eller anpassning av innovationer som uppfunnits någon annanstans, modernisering av traditionellt "know-how" (färdigheter och kunskaper) eller nya lösningar på bestående landsbygdproblem som man inte lyckats lösa på ett hållbart sätt. En viktig typ av innovation som kan uppstå är social innovation, som avser nya idéer (produkter, tjänster och modeller) som möter sociala behov och skapar nya sociala relationer och samarbeten. För att säkerställa innovativitet, ska godkända projekt inom Leader södra Bohuslän uppfylla minst ett av kriterierna nedan:

Projektet:

1. Introducerar en ny produkt, process, organisation och/eller marknad som är banbrytande generellt.
2. Introducerar en ny produkt, process, organisation och/eller marknad som är banbrytande inom ett geografiskt område.
3. Moderniserar traditionellt "know-how" (färdigheter och kunskaper).
4. Hittar nya lösningar på gemensamma lokala angelägenheter.
5. Resulterar i en ny idé (produkt, tjänst, modell) avsedd att möta sociala behov och/eller skapa nya sociala relationer och samarbeten.¹⁷

Risk/nyttomodell

Innovativa projekt är alltid förknippade med en viss risk. Är exempelvis kravet på fortlevnad efter projektens slut högt finns en risk att projekt som godkänns inte är tillräckligt innovativa. För att säkerställa att LAG satsar på och godkänner en viss andel riskprojekt, kommer en risk/nyttomodell, som tydligt visualiserar och väger projektens

¹⁶ Möte med kommunernas arbetsmarknadsenheter 140930

¹⁷ På jakt efter Leaders mervärden, 2014

risker mot deras nytta, att användas vid beredning och bedömning av projekt.
Risk/nyttomodellen för Leader södra Bohuslän tas fram om strategin blir godkänd.

Strategins innovativitet

Redaktionskommittén för strategin har varit sammansatt av sju personer från både offentlig, privat och ideell sektor som inte tidigare har suttit i LAG. Redaktionskommittén har genomfört två tankesmedjor där målsättningen var att bjuda in personer från offentlig, privat och ideell sektor med ett engagemang för samhällsutveckling och där de flesta inte tidigare skulle ha varit i kontakt med Leader. Detta för att få in både nya personer och idéer i processen. För att uppnå detta använde sig redaktionskommittén av ”snöbollsmetoden”, vilket innebar att den kontaktade ett antal personer med kännedom om Leader i området och bad dem att i sin tur rekommendera engagerade, men i sammanhanget nya, personer från alla tre sektorerna. Det var också särskilt prioriterat att rekrytera personer från olika grupper till tankesmedjorna; utrikes födda, personer aktiva inom fiske och jordbruk etc. Kontakter togs med personer med stora nätverk inom grupperna för att få tips på deltagare till tankesmedjorna. Målsättningen var också att tankesmedjorna skulle ha en så hög åldersspridning och så jämn könsfördelning som möjligt. De potentiella deltagarna kontaktades per telefon och bjöds in till tankesmedjorna. Om de inte hade möjlighet att närvara, rekommenderade de i sin tur ytterligare personer. Deltagare på den första tankesmedjan fick möjlighet att i sin tur rekommendera deltagare till den andra tankesmedjan. Genom detta tillvägagångssätt, hoppades redaktionskommittén nå nya aktörer som skulle kunna tillföra nytt tänkande till strategin. Tankesmedjor och snöbollsmetoden har inte tidigare använts i området för att ta fram strategier och planer för Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden.

Förutom att strategin följer en metod för att säkerställa innovativa projekt är den innovativ genom att den:

- Kopplar ihop personer som står långt från arbetsmarknaden med branscher i utveckling.
- Skapar möjligheter för lokala aktörer att utveckla en attraktiv och hållbar miljö för boende och verksamma.
- Har en hög ambitionsnivå vad gäller åldersspridning i LAG.
- Bidrar till ökad jämställdhet och icke-diskriminering exempelvis genom att utbilda LAG i normkritik och jämställdhetsarbete.
- Främjar ett samarbete mellan lokala och regionala aktörer, exempelvis genom modellen med adjungerade specialister, som i sin tur kan leda till ytterligare innovativa processer.
- Skapar förutsättningar för unga, utrikes födda samt projektovana att bli delaktiga i områdets utveckling genom flexibla och kreativa arbetsätt.
- Genomförs med hjälp av ett utvecklingsvänligt utvecklingskontor, med hög kunskap om projektstyrning samt olika typer av stödformer och lokal finansiering, vilket kan leda till att en hög grad av projekt lever vidare efter projektidens slut.

6. Vision

En levande, kreativ och unik del av Bohuslän, tillgänglig för alla

Leader bidrar till levande och tillgänglig landsbygd, skärgård och stad med mångsidiga och kreativa verksamheter, miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbara. Boende i området utvecklar nyskapande lösningar utifrån lokala utmaningar. Inspiration finns och hämtas i områdets unikheter - salta hav, djupa fjordar och grunda vikar, sjörika skogar, mosaikartat odlingslandskap. Området är attraktivt att uppleva, bo och verka i och har ett aktivt kulturliv.

7. Insatsområden, mål och urvalskriterier

7.1 Övergripande mål för området

Mål 1: En kreativ och ekonomiskt hållbar del av Bohuslän

Mål 2: En levande och socialt hållbar del av Bohuslän

Mål 3: En miljömässigt hållbar del av Bohuslän

Övergripande mål för hela strategin

De övergripande målen i strategin utgår från de lokala behoven och utvecklingsmöjligheterna i området och bidrar samtidigt till att uppfylla målen i de valda fonderna samt de mål EU ska ha uppnått år 2020. De utgår också från Västra Götaland 2020 – strategi för tillväxt och utveckling (RUP) samt från kommunalförbundens delregionala genomförandeplaner och ska bidra till att uppnå dessa.

Mål 1: En kreativ och ekonomiskt hållbar del av Bohuslän

Fokus inom detta mål är satsningar som bidrar till ekonomiskt hållbar och smart tillväxt i området. Målet är fokuserat på två branscher; **besöksnäring** och **lokal mat**, där det finns stor potential till utveckling. Insatser inom detta mål kan exempelvis vara *skapandet av nya små och medelstora företag, nya arbetstillfällen, utveckling av nya produkter eller besöksanledningar* eller *breddning och utveckling av befintliga verksamheter*. Det kan också handla om att få så många människor som möjligt att delta i aktiviteter för att utvecklas och därigenom komma närmre eller stärka sin ställning på arbetsmarknaden inom besöksnäring och lokal mat. Målet bidrar till att uppnå RUP Västra Götalands teman En ledande kunskapsregion samt En region som syns och engagerar.

Mål 2: En levande och socialt hållbar del av Bohuslän

Gemensamt för satsningar inom detta mål är att de ska skapa goda förutsättningar för att kunna bo och verka i området. Detta innefattar satsningar på förbättrad **lokal service** och **tillgänglighet**, men även inkludering av exkluderade grupper **och** ökad **delaktighet** i

området. Insatser inom detta mål kan exempelvis utveckla *nya mötesplatser och nätverk* för boende och företag, *lokala och innovativa lösningar* på gemensamma lokala angelägenheter (exempelvis service och kommunikationer) eller idéer som leder till *ökad hållbar tillgänglighet* till kultur-, natur- och friluftsliv. Målet bidrar till att uppnå RUP Västra Götalands tema En region för alla.

Mål 3: En miljömässigt hållbar del av Bohuslän

Satsningar inom detta övergripande mål innefattar nya, innovativa lösningar för miljömässig hållbarhet i den lokala utvecklingen. Det kan exempelvis handla om att stödja initiativ som bidrar till *nya lokala lösningar* för transporter, energieffektivisering eller avfallshantering, men också *främjande insatser för ett ökat entreprenörskap* inom **miljöeffektivisering**. Målet bidrar till att uppnå RUP Västra Götalands tema En region där vi tar globalt ansvar.

Horisontella mål för hela strategin

En av de viktigaste utmaningarna inför framtiden är att kombinera en utveckling i ekonomin med ett samhälle som ger samma förutsättningar för alla, utan miljöförstöring, utanförskap och ohälsa. För att säkerställa en hållbar utveckling ska både utvecklingskontorets arbete och LAG:s beslutsfattande därför utgå från ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet och två horisontella mål.

Horisontellt mål 1: Jämställdhet och icke-diskriminering

Målet är att lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter ska gälla för alla i området oavsett etnisk och kulturell bakgrund, och utgå från principen om förbud mot diskriminering på grund av kön, könsidentitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. För att få ett mer rättvist och demokratiskt samhälle ska alla ha samma makt och möjlighet att forma samhället och sina egna liv. Att personer med olika bakgrund har möjlighet att delta i projekt, insatser och aktiviteter inom ramen för strategin leder till att de utvecklas som individer, men också att de som befinner sig långt ifrån jobb kommer närmre den lokala arbetsmarknaden. Detta ökar möjligheterna till ekonomisk jämställdhet i området. Att arbeta med icke-diskriminering som mål innebär att strategin ska utgå från att se människors olikheter som en tillgång, vilket kan ses som ett verktyg som effektiviserar arbetet för en hållbar tillväxt. Arbetet med att genomföra strategin utifrån målet om jämställdhet och icke-diskriminering ska genomsyra både utvecklingskontorets arbete och LAG:s beslutsfattande. Målet knyter an till de nationella jämställdhetspolitiska målen i Sverige.

Horisontellt mål 2: Miljö och klimat

Klimatförändringar är en av vår tids största utmaningar och därför vägledande för strategins genomförande. Målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser. För att bidra till detta mål har strategin – förutom insatsområdet Miljöeffektivisering – det horisontella målet Miljö och klimat, som i möjligaste mån ska genomsyra alla godkända projekt. Ambitionen är att möta lokala behov med fokus på miljö och klimat och öka innovationsförmågan samt minska resurs- och energiförbrukning. Målet kan på detta sätt fungera som drivkraft för hållbar tillväxt, sysselsättning och konkurrenskraft.

Horisontellt mål:	Indikatorer:	När programperioden avslutas, redovisar utvecklingskontoret:
Horisontellt mål 1: Jämställdhet och icke-diskriminering	Projektet arbetar aktivt med jämställdhet och icke-diskriminering. Arbetet beskrivs i bilaga till ansökan.	Hur många projekt som beskrivit att de arbetar jämställt och icke-diskriminerande En sammanställning av hur projekten arbetat jämställt och icke-diskriminerande
	Kön och åldersfördelning i projektgruppen (exempelvis styrgrupp). Detta följs upp i slutrapporten.	Utvecklingskontor/LAG sammanställer och följer kontinuerligt utfallet totalt för indikatorn kön- och åldersfördelning. Skulle den visa snedfördelning, måste insatser genomföras för att utjämna skillnader. Detta arbete ligger framförallt på LAG och utvecklingskontor.
Horisontellt mål 2: Miljö och klimat	Projekt arbetar miljömedvetet och energieffektiv. Arbetet beskrivs i bilaga till ansökan.	Hur många projekt som beskrivit att de arbetar miljömedvetet och energieffektivt En sammanställning av hur projekten arbetat miljömedvetet och energieffektivt.

7.2 Insatsområden

Insatsområdena i strategin utgår från de lokala behoven och utvecklingsmöjligheterna i området och från strategins övergripande mål beskrivna i avsnitt

7.1 Övergripande mål för området.

Insatsområde 1.1 Besöksnäring

Det finns ett behov av att bedriva ett aktivt utvecklingsarbete inom besöksnäringen. Detta framgår tydligt både utifrån lokalt, regionalt och nationellt perspektiv. Branschen är småskalig och fragmenterad och det finns offentligt stöd till bland annat affärsutveckling, kvalitetssäkring och marknadsföring genom både lokala, regionala och nationella organisationer. Däremot är stödmöjligheterna begränsade när det gäller att bygga upp nya hållbara besöksanledningar. Här har tidigare erfarenheter visat på en lyckosam samverkan mellan insatser från olika aktörer från privat, ideell och offentlig sektor. Lokalt ledd utveckling kan ge stöd till uppbyggnadsfasen medan lokala och regionala organisationer exempelvis kan koppla på marknadsföringsinsatser eller stöd till affärsutveckling. Denna inriktning och avgränsning har gjorts i samråd med lokala och regionala aktörer.

Här finns även stora möjligheter till synergieffekter mellan exempelvis Landsbygdsfond och Socialfond genom att besöksnäring är en bransch som behöver en lägre omsättning för att skapa ett arbetstillfälle jämfört med exempelvis bilindustrin. Besöksnäringen är också en inkörsport till arbetsmarknaden för många unga och utrikes födda. Samtidigt behöver många små- och mellanstora företag kompetensutveckling för att kunna ta emot denna målgrupp. Lokalt ledd utveckling kan skapa mervärden genom att koppla ihop behov hos små och medelstora företag inom besöksnäring med behov hos exempelvis arbetsmarknadsenheterna i de ingående kommunerna. Insatsområdet bidrar till att uppnå strategins mål 1: En kreativ och ekonomiskt hållbar del av Bohuslän samt RUP Västra Götalands områden 1.1. Ett gott klimat för kreativitet, entreprenörskap och företagande, 2.1 Bryta utanförskap och segregation och stärka kopplingarna mellan utbildning och arbetsliv samt 4.2. Ökat utbyte med och påverkan på omvärlden.

Insatsområde 1.2 Lokal mat

Det finns ett ökat intresse för lokalt producerad mat. Eftersom Bohuslänns producenter ofta är små och därför har begränsade möjligheter att nå ut med sina produkter kan Lokalt ledd utveckling, genom den samverkan och det partnerskap som byggs upp genom metoden, skapa mervärden som det enskilda företaget skulle ha svårt att skapa på egen hand. Insatsområde Lokal mat ska därför verka för en utveckling av närproducerade livsmedel – utifrån både livsmedelsförsörjning, produktutveckling, samverkan och minskad klimatpåverkan. Fokus inom insatsområdet ligger på nya produkter, breddad verksamhet i lantbruket samt nya lösningar för miljömässigt hållbar produktion av mat. Efter avstämning med producentföreningen Lokalproducerat i Väst framgår att det finns möjligheter till stöd från regionala aktörer i form av exempelvis rådgivning till enskilda företag och marknadssamverkan regionalt men detta kan behöva börja på en lokal nivå. Inom Lokal mat finns även intressanta samverkansmöjligheter både mellan stad och land och mellan små och medelstora företag inom de gröna näringarna med behov av kompetensutveckling och personer som står långt ifrån arbetsmarknaden. Insatsområdet bidrar till att uppnå strategins mål 1: En kreativ och ekonomiskt hållbar del av Bohuslän

samt RUP Västra Götalands områden 1.1 Ett gott klimat för kreativitet, entreprenörskap och 3.1 Ett resurseffektivt samhälle med minskad klimatpåverkan.

Insatsområde 2.1 Lokal service, tillgänglighet och delaktighet

Människor, företag, idéer, entreprenörer och kapital söker sig i ett tydligt mönster till platser som är attraktiva. Den lokala attraktionskraften avgörs av faktorer som boendemiljö, kultur- och fritidsutbud samt medborgarnas kompetens och möjligheter till utveckling. Genom att använda Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden kan samverkan mellan kommuner, föreningsliv och företag skapa ett större utbud än vad varje enskild aktör själv kan klara av. Här finns också behov av att arbeta med inkludering av exempelvis unga, utrikesfödda och med generationsöverskridande och tillgängliggörande insatser. Det kan exempelvis ske genom kompetensutveckling av personer som står långt ifrån arbetsmarknaden eller anställda i små och medelstora företag och socialt företagande eller praktikplatser inom civilsamhället som kan öka individers chanser på arbetsmarknaden. Fokus inom insatsområdet är bland annat nya mötesplatser, innovativa lösningar på lokala angelägenheter, resande och infrastruktur samt ökad delaktighet i lokalsamhället. Prioriteringarna inom insatsområdet är avstämda med och utgår från samtal med bland andra kommunernas arbetsmarknadsenheter och Västra Götalandsregionens regionutvecklingssekretariatet. Insatsområdet bidrar till att uppnå strategins mål 2: En levande och socialt hållbar del av Bohuslän samt RUP Västra Götalands områden 2.1 Bryta utanförskap och segregation och stärka kopplingarna mellan utbildning och arbetsliv, 2.2 Livslångt lärande för ökad delaktighet och konkurrenskraft, 2.3 Tillgång till kommunikation för arbete, utbildning och livskvalitet och 4.1 En ledande kulturregion och ett rikt kulturliv med fokus på barn, unga och delaktighet.

Insatsområde 3.1: Miljöeffektivisering

Medvetenheten om betydelsen av miljöeffektivisering och återvinning har ökat under senare år och det blir alltmer viktigt att metoder, produkter och livsmönster bygger på ekologiskt riktiga förutsättningar. Västra Götalandsregionen har i den regionala utvecklingsplanen satt upp en rad mål som förutsätter stora förändringar på både individ- och samhällsnivå. Bland annat behöver de klimatpåverkande utsläppen minska från åtta till ett ton per individ och år. Det finns i södra Bohuslän både bland kommuner, föreningar, företag och enskilda aktörer ett intresse och en vilja att ställa om till ett mer hållbart samhälle och hitta nya lösningar för att realisera detta. Utifrån dialog med regionala och lokala aktörer har fokus för Lokalt ledd utveckling blivit nya lösningar för förnybar energi och energieffektivisering, miljömässigt hållbara transporter, återanvändning och avfallshantering samt ekologiskt och biologiskt kretslopp. Insatsområdet ska också främja innovation och entreprenörskap. Prioriteringarna inom insatsområdet är avstämda med och utgår från samtal med bland andra Orust Kretsloppsakademi. Insatsområdet bidrar till att uppnå strategins mål 3: En miljömässigt hållbar del av Bohuslän samt RUP Västra Götalands områden 3.1 Ett resurseffektivt samhälle med minskad klimatpåverkan och 3.2 Hållbar konsumtion som driver ansvar, utveckling och innovationer.

7.3 Handlingsplan

För att använda offentliga resurser på ett så effektivt sätt som möjligt, har redaktionskommittén tillsammans med Västra Götalandsregionen och Länsstyrelsen gjort en generell prioritering av vad Leader södra Bohuslän ska fokusera på i Regionalfond, Landsbyggsfond och Socialfond under programperioden 2014 - 2020.

- **Socialfonden:** utveckling av metoder för att stärka individers ställning på den lokala arbetsmarknaden genom att exempelvis pröva metoder för att stärka anställningsbarhet för personer som befinner sig långt ifrån arbetsmarknaden. Kompetensutveckling av sysselsatta för att stärka individens ställning på arbetsmarknaden.
- **Regionalfonden:** näringslivsutveckling, företagsutveckling samt entreprenörskap i syfte att öka antal företag och antalet anställda i små och medelstora företag. Projekt med fokus på stadsutveckling och, eller land-stad-koppling prioriteras.
- **Landsbyggsfonden:** utveckling av jordbrukssektorn och hållbar landsbygdsutveckling i allmänhet. Här ska stärkt konkurrenskraft, miljöanpassad och klimatvänlig utveckling, social delaktighet samt grundläggande tjänster inom exempelvis fritid och kultur prioriteras.

Samarbete

Tidigare erfarenheter har visat att en framgångsfaktor för ett bra projektinflöde bygger på ett samspel mellan utvecklingskontor och vidareförmedlare/samarbetspartners. Exempel på vidareförmedlare/samarbetspartners är näringslivsansvariga, fritids- och kulturchefer samt ungdomsansvariga i kommunerna, KulturUngdom, Västra Vi Unga, lokala och regionala turistorganisationer, LRF:s kommungrupper, matföreningar, lokala föreningar som driver samhällsutveckling, kommunernas arbetsmarknadsenheter och Arbetsförmedlingen.

En grundförutsättning för ett lyckat samarbete med andra Leaderområden – nationellt och internationellt - är att det finns behov och intresse lokalt. Eventuella samarbeten kommer att utvecklas utifrån insatsområdena i strategin samt kommande projektidéer och partnerskap som blir tydliga först när programperioden 2014 – 2020 har startat.

Metoder och tillvägagångssätt

En av framgångsfaktorerna för Lokalt ledd utveckling är förmågan att fånga upp lokala initiativ och idéer. Här ingår även hjälp med att hitta former för hur en idé ska kunna realiseras och leva vidare efter projektets slut. Det kan handla om att bistå projekt med idéer om hur de kan skapa ett starkt partnerskap, tipsa om kompetens som de kan tillföra eller lämpliga nätverk de kan ingå i.

Det är viktigt att LAG och utvecklingskontor anpassar sig efter de behov som finns och hittar former som underlättar för målgruppen att söka stöd. Exempel på detta kan vara paraplyprojekt, en form som kan användas när LAG vill fokusera på en särskild inriktning och samtidigt göra det möjligt för småskaliga projekt. I programperioden 2007 – 2013 bedrevs paraplyprojekt inom entreprenörutveckling och för unga med goda resultat. Ett annat exempel kan vara projektstöd till företag, något som inte var möjligt

programperioden 2007 – 2013, men som det då fanns en stor efterfrågan på. Dessa kommer sannolikt förekomma framförallt inom insatsområde 1.1 Besöksnäring, 1.2 Lokal mat och 3.1 Miljöeffektivisering.

Sammanfattningsvis behöver LAG och utvecklingskontor vara proaktiva och kreativa inom de ramar och möjligheter som programmen ger. De måste kontinuerligt utvärdera resultat och agera utifrån dessa. Och inte minst viktigt - agerandet har större möjlighet att bli framgångsrikt om det sker i samspel med vidareförmedlare, samarbetspartners och projektsökande.

Insatsområde 1.1 Besöksnäring

Målgrupp: Turistföretagare, landsbygdsföretagare, turistorganisationer, näringslivs- och turismansvariga i kommuner, föreningsliv, arbetsmarknadsenheter i kommuner, Arbetsförmedlingen.

Fonder: Landsbygdsfond, Regionalfond, Socialfond

Aktiviteter: Dialog med samarbetspartners

Arbeta enligt kommunikationsplan

Koppla ihop projekt som är möjliga att göra säljbara med lokala/regionala turistorganisationer

Uppföljning av godkända projekt och strategi

Insatsområde 1.2 Lokal mat

Målgrupp: Landsbygds- och lantbruksföretagare, aktörer i dess närhet, förädlingsföretag, branschorganisationer, näringslivs- och turismansvariga i kommuner, arbetsmarknadsenheter i kommuner, Arbetsförmedlingen.

Fonder: Landsbygdsfond, Regionalfond, Socialfond

Aktiviteter: Dialog med samarbetspartners

Koppla ihop projekt med relevanta lokala och regionala organisationer

Arbeta enligt kommunikationsplan

Uppföljning av godkända projekt och strategi

Insatsområde 2.1 Lokal service, tillgänglighet och delaktighet

Målgrupp: Samhällsföreningar, kulturföreningar, landsbygdsföretagare, aktörer i dess närhet, näringslivs-, turism-, ungdoms-, kultur- och fritidsansvariga i kommuner, representanter för infrastruktur och miljö i kommuner, regionala aktörer, arbetsmarknadsenheter i kommuner, Arbetsförmedlingen.

Fonder: Landsbygdsfond, Regionalfond, Socialfond

Aktiviteter: Dialog med samarbetspartners

Koppla ihop projekt med relevanta lokala och regionala organisationer

Arbeta enligt kommunikationsplan

Uppföljning av godkända projekt och strategi

Insatsområde 3.1 Miljöeffektivisering

Målgrupp: Omställningsinitiativ, lantbrukets organisationer, samhällsföreningar, kulturföreningar, landsbygdsföretagare, aktörer i dess närhet, ungdoms-, kultur- och fritidsansvariga i kommuner, representanter för infrastruktur och miljö i kommuner, regionala aktörer.

Fonder: Landsbygdsfond, Regionalfond

Aktiviteter: Dialog med samarbetspartners

Koppla ihop projekt med relevanta lokala och regionala organisationer

Arbeta enligt kommunikationsplan

Uppföljning av godkända projekt och strategi

Tidplan

Dialog med samarbetspartners och arbete enligt kommunikationsplan måste påbörjas omgående för att snabbt få inflöde av projektansökningar. Eftersom utvecklingskontorets finansiering baseras på utbetalda medel bör därför alla projekt ha ett klardatum med god marginal före programmets klardatum. Detta för att kunna planera bemanning i slutet av programperioden. För LAG:s tidplan för uppföljning och utvärdering, se bilaga 11.

7.4 Urvalsprocess

LAG:s urvalsprocess ska vara öppen, icke-diskriminerande och objektiv. Processen ska dokumenteras skriftligt och ha en tydlig koppling till strategin. Detta åstadkoms genom en systematisk urvalsprocess som tar sin utgångspunkt i EU-förordningens direktiv.

LAG kommer att ha regelbundna, generella beslutsomgångar som är öppna för alla potentiella projektsökande och som tydligt annonseras via relevanta informationskanaler. Genom att utvecklingskontoret gör kontinuerliga uppföljningar av hur de olika insatsområdena uppfylls kan LAG och utvecklingskontoret välja att fokusera informationsinsatser mot specifika målgrupper för att säkra att strategin genomförs enligt plan. Ett poängsystem ska utarbetas för att möjliggöra rangordning av projekt utifrån hur de bidrar till att uppfylla strategins mål.

Skriftlig dokumentation av hur projektansökan bidrar till att uppfylla målen i strategin

Den första bedömningen av en inkommen ansökan görs av utvecklingskontoret. Grundläggande villkor avgör om ett projekt hör hemma i Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden. Därefter sker en rimlighetsbedömning av innehåll, kostnader och projektets möjligheter att nå sina mål (se mer detaljerad beskrivning av utvecklingskontorets arbete under avsnitt 9.1 Administrativ kapacitet och utvecklingskontorets arbete). Som beslutsunderlag bifogas en skriftlig dokumentation av på vilket sätt projektet bidrar till att uppfylla målen i strategin. Prioritering och urval av projekten under beslutsmöten görs sedan med hjälp av en bedömningsmall med poängsystem, som bygger på strategins urvalskriterier. Mallen kan också användas som stöd för LAG-ledamöter när de läser handlingar och förbereder sig inför beslut. Beslutsmotiveringen tas fram på beslutsmötet, justeras och fastställs sedan tillsammans med protokollet från mötet. Mallen för bedömning av urvalskriterier återfinns i bilaga 9. Beslutsprocessen kommer att utvärderas – och vid behov revideras och justeras – under programperioden.

Adjungerade specialister och referensgrupp

I handlägningsprocessen ingår, där det är relevant, kontakt med en adjungerad specialist. Den adjungerade specialisten lämnar ett skriftligt utlåtande om exempelvis behovet av att projektet genomförs eller om projektet stämmer överens med och uppfyller målen i andra relevanta strategier i området. (se även avsnitt 10.2 Avstäming med andra aktörer med utvecklingsansvar). Västsvenska Turistrådet och producentföreningen Lokalproducerat i Väst har tackat ja till att även denna period vara adjungerade specialister inom insatsområde 1.1 Besöksnäring och 1.2 Lokal mat. Likaså är ett samarbete med företrädare för Regionalt serviceprogram etablerat och kommer att utvecklas 2014 – 2020 inom insatsområde 2.1 Lokal service, tillgänglighet och delaktighet. För att säkerställa projekturval för Socialfonden och Regionalfonden, som inte tidigare arbetat med Lokalt ledd utveckling, kommer området att arbeta med referensgrupper. För projekt inom Socialfonden kommer representanter från arbetsmarknadsenheter i kommunerna bilda en referensgrupp. De kan vid behov också adjungera in ytterligare kompetens från lokala eller andra relevanta aktörer. Referensgruppen ska inför varje LAG-möte förse LAG med utlåtande om de projekt som ska finansieras från Socialfonden. Detta tillvägagångssätt ska även användas för projekt inom Regionalfonden, då med representanter kunniga inom näringslivsutveckling och innovation, till exempel innovationscenter eller motsvarande, företagsrådgivare och kommunernas näringslivsenheter. En målsättning och ambition är att utöka samverkan med akademi/högskola för att ytterligare lyfta in kompetens i de fall det är relevant.

Uttalanden från adjungerade specialister och referensgrupp bifogas beslutsunderlaget, vilket kan hjälpa LAG att göra en objektiv bedömning av projektet. Det kan också koppla ihop projekt med andra nationella, regionala och lokala planer och gör att kännedomen om projekt inom Lokalt ledd utveckling ökar inom andra organisationer, vilket kan leda till positiva synergieffekter och ökade chanser för lyckade projekt.

7.5 Mål och urvalskriterier

Målen och indikatorerna är framtagna utifrån lokala förutsättningar och ska bidra till att uppnå målen för EU:s tillväxtstrategi EU2020, nationella mål, regionala mål (Västragötalandsregionens strategi för tillväxt och utveckling 2014-2020, Länsstyrelsens handlingsplan "Landsbygd 2020" samt övriga regionala handlingsplaner för VG2020) samt kommunala mål. De bidrar också till att uppnå målen i respektive vald fond. I tabellerna nedan har varje mål en resultatindikator och sedan en eller flera aktivitetsindikatorer. Målen är prioriterade per insatsområde och fond.

Insatsområde 1.1 Besöksnäring

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
<i>Landsbygdsfond</i>	Prioritet 1. Skapa nya hållbara besöksanledningar; aktiviteter, sevärdheter och evenemang	- Antal nya hållbara besöksanledningar - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (årsarbetskrafter)</i>	10 2
	Prioritet 2. Skapa nya turistiska produkter hos kommersiella aktörer	- Antal nya turistiska produkter - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (årsarbetskrafter)</i>	4 2
<i>Regionalfond</i>	Prioritet 1. Utveckla entreprenörskap, innovationer och företagande inom besöksnäring	- Antal nya SMF - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (omräknat till heltidstjänster)</i>	2 2
<i>Socialfond</i>	Prioritet 1. Utveckla metoder för att stärka individers ställning på den lokala arbetsmarknaden	- Antal arbetslösa och långtidsarbetslösa som är i sysselsättning efter avslutad åtgärd	26
	Prioritet 2. Kompetensutveckla sysselsatta för att stärka deras ställning på den lokala arbetsmarknaden	- Antal sysselsatta eller egenföretagare med förbättrad arbetsmarknadssituation	10

Insatsområde 1.2 Lokal mat

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
<i>Landsbygdsfond</i>	Prioritet 1. Utveckla ökad lokal samverkan för breddad verksamhet inom lokal mat	- Antal nya eller utökade nätverk - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (årsarbetskrafter)</i>	10 2
	Prioritet 2. Utveckla ökad hållbar, lokal produktion av mat	- Antal initiativ - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (årsarbetskrafter)</i>	5 2
	Prioritet 3. Skapa nya produkter inom lokal mat	- Antal nya produkter inom lokal mat - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (årsarbetskrafter)</i>	7 1

<i>Regionalfond</i>	Prioritet 1. Utveckla entreprenörskap, innovationer och företagande inom lokal mat	- Antal nya SMF - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (omräknat till heltidstjänster)</i>	2 1
<i>Socialfond</i>	Prioritet 1. Utveckla metoder för att stärka individers ställning på den lokala arbetsmarknaden	- Antal arbetslösa och långtidsarbetslösa som är i sysselsättning efter avslutad åtgärd	26
	Prioritet 2. Kompetensutveckla sysselsatta för att stärka deras ställning på den lokala arbetsmarknaden	- Antal sysselsatta eller egenföretagare med förbättrad arbetsmarknadssituation	10

Insatsområde 2.1 Lokal service, tillgänglighet och delaktighet

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
<i>Landsbyggsfond</i>	Prioritet 1. Öka delaktighet och inkludering i lokalsamhället	- Antal initiativ som ökar delaktighet och inkludering i lokalsamhället	15
	Prioritet 2. Skapa innovativa lösningar på gemensamma lokala angelägenheter (ex. service, kommunikationer, tillgång bredband)	- Antal innovativa lösningar - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (årsarbetskrafter)</i>	10 2
	Prioritet 3. Skapa nya mötesplatser för landsbygdens aktörer och invånare	- Antal nya mötesplatser - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (årsarbetskrafter)</i>	10 1
	Prioritet 4. Öka tillgången till natur-, kultur- och friluftsliv	- Antal initiativ - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (årsarbetskrafter)</i>	4 1
<i>Regionalfond</i>	Prioritet 1. Utveckla entreprenörskap, innovationer och företagande inom lokal service, tillgänglighet och delaktighet	- Antal nya SMF - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (omräknat till heltidstjänst)</i>	1 2
<i>Socialfond</i>	Prioritet 1. Utveckla metoder för att stärka individers ställning på den lokala arbetsmarknaden	- Antal arbetslösa och långtidsarbetslösa som är i sysselsättning efter avslutad åtgärd	26
	Prioritet 2. Kompetensutveckla sysselsatta för att stärka deras ställning på den lokala arbetsmarknaden	- Antal arbetslösa och långtidsarbetslösa med förbättrad arbetsmarknadssituation	10

Insatsområde 3.1 Miljöeffektivisering

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
<i>Landsbyggsfond</i>	Prioritet 1. Skapa innovativa lösningar för förnybar energi och energieffektivisering	- Antal innovativa lösningar - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (årsarbetskrafter)</i>	10 2
	Prioritet 2. Skapa innovativa lösningar för miljömässigt hållbara transporter	- Antal innovativa lösningar - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (årsarbetskrafter)</i>	7 1
	Prioritet 3. Skapa innovativa lösningar inom ekologiskt och biologiskt kretslopp	- Antal innovativa lösningar - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (årsarbetskrafter)</i>	5 1

<i>Regionalfond</i>	Prioritet 1. Utveckla innovation och entreprenörskap inom miljöeffektivisering	- Antal nya SMF - <i>Antal nyskapade arbetstillfällen (omräknat till heltidstjänster)</i>	1 2
---------------------	--	--	--------

Urvalskriterier, Se bilaga 9.

Definitioner av egna indikatorer

Indikator	Definition	Beskrivning av hur mätning kommer att göras och hur uppgifterna kontrolleras/strykas
Antal nya hållbara besöksanledningar	Besöksanledningar (aktivitet, servärdhet eller evenemang) som lever vidare i minst tre år efter avslutat projekt.	Antal nya besöksanledningar anges i projektets slutrapport och följs årligen. Kontrolleras genom fysisk besiktning, fotodokumentation, marknadsföringsmaterial.
Antal nya turistiska produkter	Turistisk produkt som är prissatt och paketerad samt går att köpa på internet eller hos annan aktör.	Antal nya turistiska produkter anges i projektets slutrapport. Antal följs upp årligen. Kontrolleras genom försäljningsställen, marknadsföringsmaterial, produktkatalog, fotodokumentation.
Antal nya eller utökade nätverk inom lokal mat	Nätverk (mellan två eller flera parter) som tillkommit genom projektet och vilka bedöms komma att fortsätta existera.	Antal nätverk anges i projektets slutrapport. Antal följs upp årligen. Kontrolleras genom förteckning över parter i nätverk.
Antal initiativ	Initiativ= idéer som fått stöd genom projektet med ambition att bidra till målet	Antal initiativ anges i projektets slutrapport. Antal följs upp årligen. Kontrolleras genom marknadsföringsmaterial, försäljningsställen, fotodokumentation.
Antal nya produkter inom lokal mat	Nya produkter i lokal mat, som skapats genom projektet, är nya på marknaden och ger försäljningsintäkter.	Antal produkter anges i slutrapporten. Antal följs upp årligen. Kontrolleras genom marknadsföringsmaterial, försäljningsställen, fotodokumentation.
Antal innovativa lösningar	Lösningar på gemensamma lokala angelägenheter som tillkommit genom projektet.	Antal innovativa lösningar anges i slutrapport. Antal följs upp årligen. Kontrolleras genom marknadsföringsmaterial, fotodokumentation, fysisk besiktning, beskrivning av lösning.
Antal nya mötesplatser	Mötesplatser som tillkommit genom projektet.	Antal mötesplatser anges i slutrapport. Antal följs upp årligen. Kontrolleras genom marknadsföringsmaterial, fotodokumentation, fysisk besiktning.

8. Finansieringsplan

Delåtgärd	Fond	%	SEK	SEK, fördelat på 7,5 år 2016-2023
Drift	EJFLU	23 %	11 910 020	1 588 002
Samarbeten	EJFLU		800 000	
	ERUF		0	
	ESF		0	
Genomförande av strategin	EJFLU		30 613 245	
	ERUF		4 994 854	
	ESF		3 464 577	
Summa		100 %	51 782 696	

9. Organisation

9.1 Administrativ kapacitet och utvecklingskontorets arbete (drift)

En nödvändig förutsättning för att kunna bedriva en bra verksamhet är att området är tillräckligt stort för att tilldelas en budget som möjliggör en bra bemanning av utvecklingskontoret. Under programperioden 2007 - 2013 var dåvarande Leader Terra et Mare ett av Sveriges större Leaderområden med en bemanning på två heltidstjänster. Detta innebar att området kunde lägga ner mycket tid på uppsökande verksamhet, marknadsföring/information och stöd till projekt, något som resulterade i många projektansökningar, utnyttjad tilldelad budget och hög kvalitet på godkända projekt. Ett utvecklingskontor behöver ha tillräcklig kapacitet för att, framförallt i början av programperioden, hinna med omfattande uppsökande verksamhet och kontaktskapande. Det är också viktigt att det finns utrymme för att kunna lägga ner extra tid och resurser för att hitta kreativa lösningar om det skulle visa sig att ett insatsområde inte får de projektansökningar som förväntats, samt att det finns resurser för systematisk uppföljning och utvärdering. Tidigare erfarenheter visar att ett starkt utvecklingskontor är en förutsättning för att kunna genomföra en lokal utvecklingsstrategi på ett bra sätt. För att få en bra verksamhet bör utvecklingskontoret bemannas med minst två heltidstjänster under hela programperioden. Vid behov kan också ytterligare personal anställas, exempelvis som projektledare i LAG-ägda projekt om sådana genomförs för att uppnå målen i strategin.

Önskvärt är att utvecklingskontoret har kompetens som speglar de teman/insatsområden som lyfts fram i strategin; besöksnäring, lokal mat, lokal utveckling och miljö. Andra viktiga kompetensområden är projektledning, ekonomi samt kapitalförsörjning. Behovet av lokala lösningar för likviditet har visat sig vara stort, i synnerhet bland mindre projektägare. Personalens kompetens kommer att säkerställas genom fortlöpande utbildning samt möjlighet att ta in specialkompetens när behov uppstår.

Utvecklingskontorets kanske viktigaste roll är att lotsa projektidéer fram till en färdig ansökan. Då handlar det inte bara om att ansökan ska vara så bra att LAG ska kunna fatta ett klokt beslut. Det handlar lika mycket om att hjälpa projektägare att formulera konkreta, mätbara mål, en tydlig handlingsplan och vägledning i hur de bygger ett partnerskap som både kan lyckas nå uppsatta mål och få projektet att leva vidare efter projekttidens slut.

Under programperioden 2007 - 2013 lades en ansevärd del av utvecklingskontorets arbetstid på genomgång av ansökningar om utbetalningar. Detta var ett stöd som gavs till projekten enligt överenskommelse mellan Jordbruksverket, Länsstyrelsen och LAG. Allt för att i möjligaste mån undvika felaktiga ansökningar om utbetalningar och sanktioner. Antal tjänster på utvecklingskontoret och innehåll i dessa under programperioden 2014-2020 beror dels på tilldelad budget, dels på vilka rutiner Jordbruksverket tar fram.

Kvalitetssäkring

Under programperioden 2007 - 2013 har utvecklingskontoret regelbundet haft kontakt med godkända projekt och stämt av hur de ligger till mot uppsatta mål samt aktivitets- och tidplaner. Likaså har LAG haft ett flertal utvärderingstillfällen där den bland annat träffat avslutade projekt och fått ta del av uppnådda resultat, vad som hänt efter att projekten avslutats och viktiga lärdomar. LAG har även kontinuerligt stämt av hur den ligger till mot

strategins uppsatta mål och åtgärder. Liknande arbetssätt kommer att tillämpas under programperioden 2014 - 2020. I vilken utsträckning beror på tilldelad budget.

Rutiner utvecklingskontor

LAG ansvarar för strategins genomförande och att verksamheten drivs på ett tillfredsställande sätt. LAG fattar alla projektbeslut och andra avgörande beslut som har med verksamheten att göra. Föreningens styrelse förbereder ärenden till LAG och är ansvarig för utvecklingskontorets personal. Utvecklingskontoret ansvarar för att förse LAG med information så att uppdraget kan fullgöras på ett tillfredsställande sätt. Under våren 2015 kommer ett mobiliseringsprojekt att genomföras som ska ta fram rutiner för LAG och utvecklingskontor, bland annat nytt styr- och ledningsdokument. Projektet ska även arbeta med LAG:s sammansättning. Läs mer i avsnitt 9.3 LAG – den lokala aktionsgruppen.

9.2 Partnerskapet och föreningen

Hösten 2012 tog styrelsen och LAG Terra et Mare initiativ till att påbörja mobiliseringen inför programperioden 2014 – 2020. Detta arbete inleddes med att informera kommunerna om vad Leader resulterat i under programperioden 2007 – 2013 och i samband med det ställa frågan om kommunerna var intresserade av att gå in i en ny programperiod. Samtliga kommuner (Uddevalle, Orust, Tjörn, Stenungsund, Kungälv, Öckerö samt SDN Västra Göteborg – Södra skärgården) fattade ett positivt inriktningsbeslut, vilket innebar att de ställde sig positiva till att ingå i ny programperiod men fattar definitivt beslut när de ekonomiska villkoren blir klara. Styrelsen för Terra et Mare (tre representanter för offentlig sektor, två för privat sektor och två för ideell sektor) tog på sig rollen som styrgrupp, med ansvar för strategiska diskussioner med kommunerna och för hur mobiliseringsarbetet skulle finansieras.

Styrgruppen tillsatte en redaktionskommitté (skrivargrupp) med personer från kommuner, föreningar och företag att ansvara för innehållet i den blivande strategin. Medlemmarna i redaktionskommittén blev utvalda utifrån att de inte tidigare skulle ha suttit i LAG Terra et Mare men ha kännedom om villkor för projektstöd och/eller landsbygdsutveckling. Redaktionskommittén fick följande medlemmar: Lena Tegenfeldt – Orust kommun (tidigare Uddevalla kommun), Helene Evensen – Tjörns kommun, Ulla Olsson – Fiskekommunerna, Niclas Åberg – Stenungsunds kommun/ 8 fjordar/Sportfiskarna, Thomas Ivarsson – OrustMat/Orust kretsloppsakademi, Linda Andersson – Kungälvs kommun, Jan-Henning Pettersson – Vrångö på Gång.

Information om Redaktionskommitténs arbete har regelbundet lagts ut på en blogg, där läsare haft möjlighet att komma med synpunkter. Det har även skickats ut informationsbrev till projektägare från programperioden 2007 - 2013 och till kontaktpersoner i kommunerna samt spridits muntligt och via sociala medier. Kommunerna själva har lagt ut information om arbetet på sina hemsidor. Under våren och sommaren genomfördes två tankesmedjor där totalt ett 40-tal personer från föreningar och företag bjöds in för att komplettera och justera det material som redaktionskommittén dittills tagit fram. Förslaget till strategi skickades i oktober 2014 ut

på remiss till partnerskapet genom drygt 300 aktörer; tidigare projektägare, deltagare i tankesmedjor, personer som lämnat synpunkter på bloggen, kontaktpersoner i kommuner, LAG 2007-2013, politiker samt föreningar och företag som redaktionskommittén ansåg vara viktiga resurser. Redaktionskommittén tog sedan ställning till och reviderade strategin utifrån det 40-tal kommentarer och synpunkter som inkommit.

För att förankra strategin ytterligare bjöd redaktionskommittén in till ett informationsmöte i november 2014, där det reviderade förslaget till strategi gick igenom. Drygt 60 personer från offentlig, privat och ideell sektor deltog i mötet. Det fanns möjlighet att ställa frågor och lyfta ytterligare förslag till förändringar för den som önskade. De som ville kunde också anmäla intresse att ställa upp som LAG-ledamot eller bli medlem i den nya föreningen när den bildas. Några mindre korrigeringar i strategin gjordes efter detta möte. Läs mer i avsnitt 3 Strategins framtagning.

Underifrånperspektivet är viktigt även när valberedning och LAG väljs fortlöpande under programperioden. Fördelningen av ledamöter i LAG beskrivs i kapitel 9.3 LAG – den lokala aktionsgruppen och ett särskilt mobiliseringsprojekt (se bilaga 8) ska under våren 2015 tillse att LAG blir representativt utifrån uppsatta kriterier. Valberedningen har sedan löpande ett viktigt uppdrag i att säkerställa att de ledamöter som nomineras under programperioden är lokalt förankrade i och representativa för sin sektor utifrån kriterierna.

9.3 LAG – den lokala aktionsgruppen

LAG, den lokala aktionsgruppen, fattar beslut om vilka ansökningar som ska prioriteras inom ramen för strategin. LAG ska vara en aktiv och transparent grupp och tillföra kunskap utifrån sitt kompetensområde och strategin som helhet. LAG:s beslut går inte att överklaga och därför vilar ett stort ansvar på LAG att besluten är ändamålsenliga och i linje med strategin. LAG-ledamöterna ska vara öppna, tydliga, professionella och objektiva.

LAG ska vara representativt utifrån följande kriterier:

- Ålder
- Härkomst
- Juridiskt kön
- Geografisk spridning i området
- Sektor (ideell/privat/offentlig)
- Fonder
- Kompetens inom strategins insatsområden

För att komplettera kompetensen i LAG kommer ett system med adjungerade specialister och referensgrupper att användas för att, där det behövs, lyfta in specialistkompetens som ett underlag till beslutsfattandet, se avsnitt 7.4 Urvalsprocess.

Erfarenheter från tidigare programperioder visar att ett förbättringsområde är hur unga och personer med utländsk bakgrund representeras i LAG.

LAG södra Bohuslän ska bestå av totalt 21 ledamöter från sektorerna privat, ideell och offentlig sektor. Offentlig sektor ska representeras av kommunalråd eller representant från kommunstyrelse. Ingen av sektorerna får ha majoritet och den offentliga representationen får inte vara över 49 % . Vid programstart år 2015 ska minst 10 % av ledamöterna vara mellan 18-25 år, minst 30 % ska vara mellan 25-40 år och minst 10 % ska ha utländsk bakgrund. LAG ska vara jämställd mellan kvinnor och män, inget kön får utgöra mer än 60 % av platserna.

LAG-ledamöter väljs förslagsvis på ett år på föreningens årsstämma efter förslag från valberedningen. Varje ledamot har en röst och fördelas enligt följande:

Kommun	Ideell sektor	Privat sektor	Offentlig sektor
Uddevalla	1	1	1
Stenungsund	1	1	1
Tjörn	1	1	1
Orust	1	1	1
Kungälv	1	1	1
Öckerö	1	1	1
Göteborgs södra skärgård	1	1	1
Totalt	7	7	7

Styrelse

Föreningens styrelse ansvarar för föreningens förvaltning, redovisning skötsel och har arbetsgivaransvaret. Styrelsen består av representanter från LAG och utses på årsstämman efter förslag från valberedningen.

Valberedningen

En tillfällig valberedning/interrimsstyrelse utses under våren 2015 av styrgruppen för strategin. Valberedningen lämnar förslag på LAG, styrelse och ny valberedning som beslutas på årsstämman 2015.

Mobiliseringsprojekt våren 2015

Arbetet med att ta fram förslag på ledamöter till valberedning och LAG kommer att ske i ett mobiliseringsprojekt under januari-juni 2015. Projektets mål är att tillsätta en LAG som är representativ, väl förberedd och utbildad för att verka under programperioden 2014 – 2020. Projektet kommer att kartlägga goda exempel och ta fram urvalskriterier för hur LAG-ledamöter väljs ut. Projektet kommer också att ta fram ett utbildningsupplägg för valberedningen och LAG som bland annat ska innehålla målen i strategin, fondernas mål, demokratiskt arbetssätt, styrelsekunskap, regelverk, normkritik och jämställdhet. Utbildningen ska användas löpande under programperioden för utbildning av valberedning och nya LAG-ledamöter.

10. Samverkan mellan fonder och andra aktörer

10.1 Samverkan mellan fonder

Leader södra Bohuslän har för avsikt att arbeta med Lokalt ledd utveckling genom tre fonder. Socialfonden och Regionalfonden ska kunna stödja projekt i hela Leaderområdet. För projekt i Landsbygdsfonden är Uddevalla tätort/stad undantagen. Havs- och fiskerifonden omfattar hela Bohuslän och administreras av Leader Bohuskust och gränsbygd. Läs mer i avsnitt 3 Strategins framtagning.

För att undvika sammanblandning och dubbelfinansiering, kommer fondspecifika urvalskriterier att användas. Redan under programperioden 2007 - 2013 gjordes en uppdelning och avstämning av hur projektidéer skulle fördelas mellan Leaderområden och Fiskeområden. Liknande principer, men mer systematiserat, ska tillämpas denna programperiod. Det är innehållet i idén som avgör om projektet hör hemma i en viss fond – inte geografisk avgränsning. Är fokus utveckling av individers ställning på den lokala arbetsmarknaden och/eller kompetensutveckling i små och medelstora företag hör projektet hemma i Socialfonden. Är inriktningen näringslivsutveckling och entreprenörskap hör det hemma i Regionalfonden. I Regionalfonden prioriteras projekt som stärker samverkan mellan stad och land eller som genomförs i tätorter med över 20 000 invånare.

Projekt som har sin utgångspunkt i utveckling av jordbrukssektorn och hållbar landsbygdsutveckling i allmänhet kopplas till Landsbygdsfonden. Projekt inom fiske- och vattenbruk stöds i första hand av Havs- och fiskerifonden och därmed av Leader Bohuskust och gränsbygd. Utveckling av besöksnäring och lokal mat (se insatsområde 1.1 och 1.2) inom fiske- och vattenbruk i södra Bohuslän kan dock stödjas av Landsbygdsfonden och Leader södra Bohuslän. Utvecklingskontoret gör bedömningen av om projektet hör hemma i Havs- och fiskerifonden eller i Landsbygdsfonden utifrån grundläggande kriterier. Detta förutsätter ett nära och smidigt samarbete med Leader Bohuskust och gränsbygds utvecklingskontor. Det är därför prioriterat att Leader södra Bohuslän och Leader Bohuskust och gränsbygd direkt efter programstart kommer överens om rutiner (exempelvis genom avstämningsmöten) och gemensamma kriterier för att tydliggöra var ett projekt hör hemma (avser både fond och geografiskt område) för att undvika dubbelfinansiering. Ett sätt att underlätta för projektsökande kan vara ett samarbete kring en kontaktpunkt för fiske- och vattenbruksnäringen. Rutinerna med avstämningsmöten kan även behöva tillämpas med andra angränsande områden.

Utifrån tidigare projekterfarenheter finns stora utvecklingsmöjligheter där exempelvis insatser i tätorter, finansierade av Socialfonden, kan få dragkraft av ett företagsutvecklande projekt på landsbygden, finansierat av Landsbygdsfonden. I programperioden 2007 – 2013 genomfördes pilotprojektet "Grön integration" där utrikesfödda i Uddevalla tätort fick möjlighet att utveckla sina odlingskunskaper och möta företagare på landsbygden. Projektet har bland annat resulterat i att en deltagare startat företag och arrenderar mark av en lantbrukare. Utifrån det lyckade resultatet av detta pilotprojekt, ser vi goda möjligheter att uppnå synergieffekter genom att arbeta med tre fonder och därmed tre inriktningar.

Det finns också en stor potential i att arbeta med flerfondsfinansiering i tätorter för att pröva nya vägar som stärker den lokala ekonomin och det lokala näringslivets konkurrenskraft och hållbarhet. Många tätorter har att förhålla sig till konkurrens från större köpcentrum vilket gör att behovet är stort av att pröva nya metoder för stärkt konkurrenskraft. Detta arbete, finansierat av Regionalfonden, kan också kopplas ihop med satsningar på lokal mat (insatsområde 1.2), vilket kan skapa viktiga synergieffekter mellan stad och land. Likaså finns intressanta möjligheter inom insatsområdet

3.1 Miljöeffektivisering där Regionalfonden och Landsbygdsfonden skulle kunna främja både entreprenörskap och idéutveckling.

10.2 Avstämning med andra aktörer med utvecklingsansvar

Strategin bygger på lokala behov och förutsättningar, men har också sin utgångspunkt i "Västra Götaland 2020 – strategi för tillväxt och utveckling i Västra Götaland (RUP)" och Länsstyrelsens handlingsplan "Landsbygd 2020". Strategins inriktning har valts utifrån lokala förutsättningar och behov, och knyter an till nationella regionala och lokala strategier. Inriktningen har även stämts av mot kommunernas översiktsplaner och visionsdokument, LUPP-undersökningar (Lokal uppföljning av ungdomspolitiken), medborgarundersökningar och lokal landsbygdsplan. Utöver det har dialog förts med en rad regionala aktörer med utvecklingsansvar om rollfördelning och var Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden kan göra skillnad. Redaktionskommittén har bl a träffat representanter för Västra Götalandsregionen, Länsstyrelsen, Västsvenska Turistrådet, KulturUngdom och arbetsmarknadsenheterna i kommunerna. Strategin skickades under hösten ut på remiss till drygt 300 personer och organisationer. Västra Götalandsregionen, Göteborgsregionens kommunalförbund, BRG, Fyrbodals kommunalförbund, LRF, KulturUngdom, Västsvenska Turistrådet, Lokalproducerat i Väst, Coompanion samt kommunerna i Leaderområdet, var några av de organisationer med utvecklingsansvar som svarade på remissen.

Redan i programperioden 2007 – 2013 tillämpade LAG metoden med adjungerade specialister där exempelvis Västsvenska Turistrådet och Lokalproducerat i Väst fick möjlighet att lämna utlåtande om projektansökningar som handlade om besöksnäring eller lokal mat. Metoden fungerade bra, både genom att specialisterna fick kännedom om projekt inom Leader, kunde bidra med stöd, förslag på finansieringslösningar och förse LAG med kunskap som hjälpte den att godkänna eller avslå ansökningar.

Arbetsättet med adjungerade specialister ska utvecklas och systematiseras i programperioden 2014 – 2020. Varje insatsområde i strategin ska tilldelas en eller flera adjungerade specialister. Ansökningar inom ett insatsområde ska alltid skickas till den adjungerade specialisten för ett skriftligt utlåtande, som lämnas till LAG inför beslutsmötet. Detta tillsammans med referensgrupper för Regionalfond och Socialfond motverkar dödviktseffekter.

Utvecklingskontoret hade under programperioden 2007 – 2013 en nära dialog med Länsstyrelsen om projektstöd och företagsstöd. Tanken var att när utvecklingskontoret eller Länsstyrelsen fick kontakt med potentiella sökanden, så skulle projektidén fångas upp och slussas vidare till den stödform där den passade bäst. Detta förutsatte ett samspel

med ett gemensamt mål och resulterade i att många projekt snabbt hittade rätt. Ambitionen är att samarbetet ska fungera på liknande sätt i perioden 2014 – 2020. Genom att i så stor utsträckning som möjligt fånga upp och ge stöd – både eget och genom andra – till många utvecklingsidéer, skapas ett utvecklingsvänligt utvecklingskontor. Målsättningen ska vara att: 1) idébärare ska veta att utvecklingskontoret finns och ska kontakta det och 2) uppleva att de får hjälp att komma vidare med sin idé, även om den inte passar inom Lokalt ledd utveckling. Detta förutsätter ett nära och smidigt samarbete mellan utvecklingskontoret och många olika aktörer, däribland region, Länsstyrelse och kommuner. Därför behöver samverkan med exempelvis myndigheter och regionala utvecklingscentra, men även mellan stad och landsbygd, utvecklas.

10.3 Jämställdhet och icke-diskriminering

Ett av strategins två horisontella mål är jämställdhet och icke-diskriminering. Arbetet med att genomföra strategin ska utgå från ett jämställdhets- och normkritiskt perspektiv som ska genomsyra både utvecklingskontorets arbete och LAG:s beslutsfattande.

Det kan konkret innebära att exempelvis utforma informationsmaterial- och insatser inkluderande så att de tar hänsyn till exempelvis kön, könsidentitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsskillnader, sexuell läggning och ålder, men också att granska projektansökningar utifrån ett jämlikhetsperspektiv. Utvecklingskontoret har en viktig roll att stötta och lotsa projekten i detta, exempelvis genom att aktivt ställa frågor kring hur olika personers villkor i området gynnas av att ett projekt genomförs och därmed väcka tanken hos projektsökande. Ett annat konkret sätt kan vara att i informationsinsatser gentemot projektsökande påvisa fördelarna med att arbeta normkritiskt och utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Det är viktigt att utvecklingskontoret för statistik över antal kvinnor och män som deltar i projekten och har i åtanke att många av landsbygdens arbetsmarknader är könsegregerade. Det kan också vara aktuellt att föra statistik över om män eller kvinnor är projektägare/projektledare eller ingår i projektgruppen, för att följa upp hur stöden fördelas inom strategin. Projektens resultat ska följas upp och utvärderas löpande för att kunna korrigera eventuella snedvridningar. Detta är särskilt prioriterat för projekt som finansieras av Socialfonden, men är aktuellt även i de andra fonderna. Utvecklingskontoret ska löpande analysera verksamheten utifrån ett jämlikhetsperspektiv; om lika mycket pengar satsas på kvinnor och män, om satsningarna som görs har likvärdig effekt, och om olika personer bemöts och behandlas likvärdigt i kontakten med utvecklingskontoret. En viktig förutsättning för utvecklingskontorets arbete är utbildning i frågorna, men förutsättningarna för allt uppföljningsarbete beror på vilken budget området blir tilldelad.

Ett viktigt urvalskriterium i LAG:s beslutsfattande är att titta på hur besluten den fattar påverkar olika personers och grupper villkor i området. För att kunna göra bra bedömningar av detta är det viktigt att LAG får utbildning i normkritik och konkret jämställdhetsarbete. Det är också en viktig faktor hur representationen av olika grupper ser ut i LAG. Om LAG består av många olika typer av personer ger det en större kontaktyta att nå ut till med information om möjligheten att söka stöd, vilket kan främja att fler olika typer av grupperingar och projekt söker stöd från Leader.

Under mobiliseringsprojektet våren 2015 (se avsnitt 9.3 LAG – den lokala aktionsgruppen) kommer arbetet att ytterligare konkretiseras, dels genom ett omfattande arbete med att tillsätta en representativ LAG, dels genom att valberedning och LAG får utbildning i bland annat normkritik och jämställdhetsarbete. Utbildningen kommer att tas fram under mobiliseringsprojektet och utgå från de jämställdhetspolitiska nationella målen och bygga på framtaget, kvalitetssäkrat material från exempelvis Förbundet Vi Unga och Jämställ.nu. I mobiliseringsprojektet kommer checklistor för LAG:s beslut att tas fram. Kompetens inom jämställdhet och icke-diskriminering kommer vara ett perspektiv att väga in vid rekryteringen av personal till utvecklingskontoret.

11. Kommunikation

Kommunikationsmål

1. *Personer och organisationer söker projektstöd inom Lokalt ledd utveckling och bidrar till hållbara, levande lands- och kustbygder*

Kommunikationen ska framförallt nå de som inte redan känner till Leadermetoden och hjälpa dem att:

- Känna till att projektstöden inom Lokalt ledd utveckling finns.
- Lätt hitta information om projektstöden.
- Lämna in kompletta ansökningar i tid.
- Känna till målen med Lokalt ledd utveckling och EU:s roll inom landsbygdsutveckling.
- Förstå vilka mervärden projektstöd kan ge bygden.
- Samverka med andra som söker eller har fått projektstöd för att sprida kunskap om arbetssätt, hinder, möjligheter, resultat och effekter.

2. *Vidareförmedlare och samarbetspartners sprider information, kunskap och erfarenheter om metoden.*

Kommunikationen ska hjälpa dem att:

- Känna till möjligheterna med Leadermetoden.
- Enkelt hitta information om Leadermetoden.
- Sprida information om möjligheterna med Leadermetoden.
- Känna till målen med Leadermetoden.
- Intressera sig för den lokala utvecklingen.
- Förstå att det är många som lär sig av varandra och samverkar för att nå målen med metoden.
- Förstå den egna rollen och sprida kunskap om arbetssätt, hinder, möjligheter, resultat och effekter.
- Känna till EU:s roll för lokalt ledd utveckling.

3. *Allmänheten känner till arbetet med och effekterna av Lokalt ledd utveckling samt EU:s roll inom den lokala utvecklingen*

Kommunikationen ska hjälpa dem att:

- Känna till möjligheterna med Leadermetoden.
- Känna till hur effekter av Leadermetoden påverkar utvecklingen av samhället.

- Känna till EU:s roll för Lokalt ledd utveckling.

Målgrupper

- Personer och organisationer som söker stöd
- Vidareförmedlare
Näringslivsutvecklare, kultur-, turism- och fritidsansvariga, EU-samordnare, arbetsmarknadsenheter, företagargorganisationer, turistorganisationer, föreningsråd, Västra Götalandsregionen, Regionalt serviceprogram, Västsvenska Turistrådet, KulturUngdom, Västra Vi Unga, ungdomsutvecklare, folkhälsosamordnare, föreningsliv etc.
- Samarbetspartners och finansiärer
Kommuner, Västra Götalandsregionen, Länsstyrelsen, Arbetsförmedlingen, regionala och lokala aktörer inom t.ex. ungdomsfrågor, besöksnäring och lokal mat.
- Allmänheten
Personer som bor och verkar i eller berörs av vad som händer i området.

Prioriteringar

Olika kommunikationsinsatser för olika faser

Under uppstartsfasen fokuserar kommunikationen på att nå ut till alla i målgrupperna för att informera om Leadermetoden och målen med Lokalt ledd utveckling. Under genomförandefasen handlar det fortsatt om att kommunicera med huvudmålgrupperna, men också att reagera på de kommunikationsbehov som uppstår och som samarbetspartners och vidareförmedlare uppmärksammar. Slutfasen har fokus på att sprida resultat från programmet och då är det angeläget att nå alla målgrupper så att de förstår vad som skett i programmet och hur medlen har använts. De kommunikationsinsatser som genomförs i de olika faserna ska göra det tydligt på vilket sätt insatserna i strategin bidrar till en ökad miljö- och samhällsnytta.

Huvudstrategier

1. Goda exempel och berättelser

Erfarenheter har visat att goda exempel och berättelser inspirerar och visar nya sökanden hur ett projekt kan utformas, något som ibland kan te sig som abstrakt och främmande.

2. Etablerade mötesplatser

Ett kontinuerligt arbete med att bevaka och uppsöka etablerade mötesplatser är viktigt under alla faser i programperioden. För att få mesta möjliga spridning av Leadermetodens möjligheter, är det strategiskt viktigt att använda sig av redan befintliga mötesplatser, exempelvis företagarkostar, föreningsråd och turistnätverk. En presentation på några minuter ger kan ge bra resultat i nya kontakter och nätverk.

3. Ambassadörer för Leadermetoden

LAG och utvecklingskontoret ska använda sig av andra, exempelvis vidareförmedlare, projektdeltagare och samarbetspartners, för att sprida kännedom och kunskap om Leadermetodens möjligheter. Ambassadörerna ska ha aktuell information och vara en direkt kontaktväg in till utvecklingskontoret.

4. Engagera massmedier

Så fort LAG och utvecklingskontoret har något att berätta, ska pressmeddelanden skickas ut till lokala massmedier. De kan dels innehålla beslutade projekt, men även goda exempel och berättelser från lyckade projekt eller resultat i programmet i dess helhet.

5. Attraktiv och ändamålsenlig information

Kommunikationen ska ske genom de kanaler och på de sätt som är bäst lämpade för att nå målgruppen och med ett språk som är lätt att förstå. Det kan vara exempelvis trycksaker, film, via sociala medier, eller genom "mun till mun"-metoden. Det informationsmaterial som tas fram ska vara attraktivt utformat och väl anpassat till målgruppen.

Budskap

Målgrupp: Personer och organisationer som söker stöd

Budskap: Har du en idé som du tillsammans med andra vill genomföra för att utveckla ditt område?

Målgrupp: Vidareförmedlare

Budskap: Tillsammans kan vi bidra till en hållbar lokal utveckling!

Målgrupp: Samarbetspartners och finansiärer

Budskap: Tillsammans kan vi bidra till en hållbar lokal utveckling!
Leader bidrar till en hållbar lokal utveckling!

Målgrupp: Allmänheten

Budskap: Leader bidrar till en hållbar lokal utveckling!

11.1 Kommunikationsplan

Se bilaga 10.

12. Uppföljning och revidering

Uppföljning av indikatorer

Verksamhetsledaren har ansvar för att löpande samla in och bearbeta relevanta uppgifter om ekonomi och resultat för att kunna följa upp indikatorer per fond och insatsområde i strategin. För socialfond och regionalfond kan referensgrupper för respektive fond involveras för att säkerställa att viktiga sakfrågor tas med i uppföljningen. En kortfattad uppföljning av hur målen i strategin uppfylls ska presenteras vid varje LAG-möte på ett klart och visuellt sätt för att tydliggöra vilka insatsområden som behöver bearbetas för att målen ska uppfyllas. Verksamhetsledaren ska leverera förslag på åtgärder för att uppnå de mål som riskerar att inte uppfyllas, eller föreslå en revidering av målen där förutsättningar eller behov har förändrats.

Årlig uppföljning av strategin

Förutom att följa utvecklingen i pågående projekt utifrån målen i strategin ska utvecklingskontoret en gång per år göra en kvalitativ uppföljning av avslutade projekt. Detta utifrån om projektets resultat lever vidare efter projekttidens slut och vilka

mervärden som skapats. Uppföljningen kan ske genom intervjufrågor via besök, per telefon eller via e-post och ska dokumenteras skriftligt för att kunna följas upp och jämföras över tid. Utvecklingskontoret ska även följa den fortsatta utvecklingen av indikatorer för avslutade projekt. De resultat som efterfrågas till Jordbruksverkets årsrapport ska skickas in årligen och i sin tur bidra till utvärderingen av lokalt ledd utveckling på regional, nationell och EU-nivå.

LAG:s uppföljningsmöte

Ett längre LAG-möte, med ett mer utvecklande och lärande fokus, ska genomföras en gång per år. Där ses indikatorer, urvalskriterier och LAG:s arbetsätt över i förhållande till hur målen uppnåtts. Uppföljningsmötet blir också ett sätt att upptäcka eventuella svagheter i genomförandet och korrigera dessa i god tid.

Extern utvärdering

Kommer inte att genomföras. Vi kommer själva att följa upp och anpassa vår verksamhet utifrån våra behov för att bättre nå målen i strategin. Utvärderingsfrågor som bland annat lokalt ledd utvecklings bidrag till de tre fonderna och leader som metod kommer att ingå i nationella utvärderingar.

Allmän läroprocess

Styrning av uppföljning av strategin

LAG utser en styrgrupp för uppföljning i början av programperioden, där ledamöter ur LAG ingår tillsammans med verksamhetsledaren. Dessa blir särskilt ansvariga för att följa upp strategin utifrån målen.

Det är viktigt att hela LAG har god kunskap om vad som krävs för att uppnå målen i strategin. De behöver ha inblick i och förståelse för hur strategin följs upp och hur LAG ligger till mot målen. Verksamhetsledaren ska därför regelbundet förse LAG med relevant information och det ska vara tydligt hur varje projekt som godkänns bidrar till att målen i strategin uppfylls.

Utbildningskoncept för LAG och valberedning

Utbildning för valberedning och LAG togs fram under 2015 och kan sedan kompletteras och revideras, exempelvis utifrån vilka behov som blir tydliga genom omvärldsbevakning.

Regionalt nätverkande och omvärldsbevakning

Omvärldsbevakning sker genom ett tätt samarbete med nationella, regionala och lokala aktörer. Detta ger ett bra kunskapsunderlag om förändring, trender och utveckling i omvärlden och närområdet. Det ger också förutsättningar för att snabbt och smidigt kunna anpassa arbetsätt och praxis efter uppkomna behov.

Projektledarträffar

Projektledarträffar kan genomföras en eller flera gånger per år beroende på behov och efterfrågan bland projekten. Vid projektledarträffarna kan utvecklingskontoret och LAG fånga upp lärdomar från pågående projekt. Projekten kan också dela med sig av lärdomar

mellan varandra. Träffarna kommer exempelvis att användas för utbildning i de horisontella målen.

Revidering av strategin

Utifrån en grundlig analys av resultatet av uppföljningar i kombination med mer generella läroprocesser kan LAG ta fram ett förslag på eventuell revidering av strategin.

Revideringen beslutas sedan av Jordbruksverket.

Kommunikation av resultat

Verksamhetsledaren är ansvarig för att kommunicera ut både kvalitativa och kvantitativa resultat av uppföljning utifrån kommunikationsplan. Konkret kan resultaten användas för att berätta om goda exempel från projekt eller för att inspirera till nya projekt.

Resursplanering

Verksamhetsledaren har det övergripande ansvaret för att verkställa uppföljning när det gäller ekonomi och resultat. Det är viktigt att ta fram en systematik för hur projekten ska bidra med att leverera in relevant data i samband med sina slutredovisningar. I slutet av programperioden, när antalet projekt som är igång minskar, kommer även utvecklingskontorets övriga personal att kunna avsätta mer tid för uppföljning och kommunikation av resultaten.

För tidplan angående LAG:s uppföljning, se bilaga 11, egen utvärdering utgår.

13. Bilagor

Bilaga 1: SWOT-analys

Bilaga 2: Omvärldsanalys

Bilaga 3: Motivering

Bilaga 4: Statistik, bilaga till kapitel 4 Utvecklingsområdet

Bilaga 5: Sändlista remiss utvecklingsstrategi Lokalt ledd utveckling för södra Bohuslän

Bilaga 6: Deltagare tankesmedjor

Bilaga 7: Deltagare informationsmöte

Bilaga 8: Mobiliseringsprojekt år 2015

Bilaga 9: Urvalskriterier

Bilaga 10: Kommunikationsplan

Bilaga 11: LAG:s tidplan för uppföljning och utvärdering

Bilaga 1

SWOT-analys för Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden i södra Bohuslän

SWOT-analysen är framtagen av strategins redaktionskommitté och utgår från SWOT-analysen i Västra Götalandsregionens Västra Götaland 2020 - strategi för tillväxt och utveckling i Västra Götaland 2014 - 2020 samt Länsstyrelsens handlingsplan "Landsbygd 2020". Analysen omfattar kommunerna Uddevalla, Stenungsund, Kungälv, Tjörn, Orust, Öckerö och Göteborgs södra skärgård, Göteborgs stad. SWOT-analysen är även bearbetad och prioriterad utifrån lokala förutsättningar och behov av två tankesmedjor med ca 40 deltagare från området under våren 2014.

SWOT står för strengths, weaknesses, opportunities och threats (styrkor, svagheter, möjligheter och hot).

Styrkor

De fem mest relevanta styrkorna enligt tankesmedjor och redaktionskommitté:

- Kombination av kust, hav, landsbygd och närhet till större tätorter och städer gör området attraktivt för både boende, besökare och näringsliv
- Det finns ett stort utbud av maritima och kustnära verksamheter som fiske, kajak, mussel- och ostronodling samt maritim infrastruktur som gästhamnar och småbåtshamnar.
- Det är ett kulturhistoriskt attraktivt område
- Området har förutsättningar för en utvecklad besöksnäring med både många besökare och aktörer/företag med hög kvalitet och kompetens
- Företag som förädlar jordbruksprodukter blir allt fler

Allmänt

- Kombination av kust, hav, landsbygd och närhet till större tätorter och städer gör området attraktivt för både boende, besökare och näringsliv
- Det är ett kulturhistoriskt attraktivt område
- Det finns jordbruksmark nära tätorter och städer som har stor efterfrågan på produkter och tjänster
- Området har ett aktivt föreningsliv
- Området har ett rikt kulturliv
- Området har stor variation i odlingslandskapet med olika typer av biotoper

Företagande, entreprenörskap, arbetstillfällen

- Det finns ett stort utbud av maritima och kustnära verksamheter som fiske, kajak, mussel- och ostronodling samt maritim infrastruktur som gästhamnar och småbåtshamnar
- Området har förutsättningar för en utvecklad besöksnäring med både många besökare och aktörer/företag med hög kvalitet och kompetens
- Många små företag och aktörer inom gröna näringar, livsmedelsproduktion, utbildning och rådgivning
- Det finns utvecklade nätverk och kluster för företag

Lantbruk/Jordbruk/Fiske/Miljö/Vattenbruket

- Det finns ett etablerat vattenbruk som får en allt viktigare roll
- Det finns en sillproduktion med många anställda
- Företag som förädlar jordbruksprodukter blir allt fler

- Det finns ekologisk certifierad produktion av livsmedel
- Det finns nätverk och samverkan mellan lokala producenter
- Tillgång till gödsel från djurhållning och andra biologiska restprodukter kan ge förutsättningar för biogasproduktion
- Tillgång till lokalt slakteri
- Bilfria öar med sin lugna miljö gör området unikt
- Fler goda ekoexempel finns; t.ex. husbyggen, ekobyar och miljövänlig industri

Svagheter

De fem mest relevanta svagheterna enligt tankesmedjor och redaktionskommitté:

- Sommarsäsongen är dominerande i besöksnäringen
- Få unga är delaktiga i områdets utveckling och företagande
- Negativ inflyttningstrend och åldrande befolkning i delar av området gör det svårt att behålla detaljhandel, skolor och övrig service
- I delar av området finns en svagt utvecklad infrastruktur, t.ex. kollektivtrafik, bredband, cykel, ridvägar, vatten och avlopp
- Färre djur i lantbruken gör att mycket mark växer igen i biologiskt och kulturellt viktiga områden
- Flera fiskbestånd är på en låg nivå

Allmänt

- Negativ inflyttningstrend och åldrande befolkning i delar av området gör det svårt att behålla detaljhandel, skolor och övrig service
- I delar av området finns en svagt utvecklad infrastruktur, t.ex. kollektivtrafik, bredband, cykel, ridvägar, vatten och avlopp
- Många mindre samhällen spridda över området har svårt att fungera som servicecentra
- Låg andel landsbygdsboende har tillgång till bredband med hög kapacitet
- Svårt att attrahera kvalificerad arbetskraft i delar av området

Företagande, entreprenörskap, arbetstillfällen

- Sommarsäsongen är dominerande i besöksnäringen
- Få unga är delaktiga i områdets utveckling och företagande
- Svårigheter att få till ett generationsskifte inom företag
- Många av företagen inom gröna näringar drivs endast på deltid
- Samverkan mellan företag, offentliga aktörer och föreningsliv kan förbättras i delar området
- Brist på detaljplanlagd mark och förhållandevis höga priser i attraktiva kustområden försvårar möjliga företagsexpansioner, nyetableringar och boende
- Få större företag finns vilket gör det svårt att få en balans i tillväxt och arbetstillfällen

Lantbruk/Jordbruk/Fiske/Miljö

- Färre djur i lantbruken gör att mycket mark växer igen i biologiskt och kulturellt viktiga områden
- Flera fiskbestånd är på en låg nivå
- Små företag har svårt att få kostnadseffektivitet och minskad miljöpåverkan i sina transporter
- Bebyggelse på jordbruksmark kan minska möjligheterna till livsmedelsproduktion

Möjligheter

De fem mest relevanta möjligheterna enligt tankesmedjor och redaktionskommitté:

- Det finns en trend kring lokalproducerad och ekologisk mat, som kan påverka myndigheter, kommuner och invånare/konsumenter till ökad konsumtion
- Teknisk utveckling kan möjliggöra nya lösningar för att resa kollektivt
- Tillväxtverket har utsett Bohuslän till en av fem destinationer i Sverige som har potential att utvecklas till hållbara turistmål med internationell konkurrenskraft
- Området har av CNN klassats som ett av världens vackraste vildmarksområden
- Det finns nya metoder för minskad energiförbrukning som kan implementeras i olika verksamheter

Allmänt

- Teknisk utveckling kan möjliggöra nya lösningar för att resa kollektivt
- Hög tillväxt i Göteborg kan ge positiv utveckling i området
- Det finns närhet till flera flygplatser och hamnar
- Det finns många utrikesfödda i städer som inte har kännedom om förutsättningar vad gäller att bo och verka på landsbygden
- Det finns potential i det lokala kulturlivet som kan synliggöras och marknadsföras bättre
- Nationella satsningar på utvecklad informationsteknologi
- Utvecklad e-handel kan ge ökad tillgång till service

Företagande, entreprenörskap, arbetstillfällen

- Tillväxtverket har utsett Bohuslän till en av fem destinationer i Sverige som har potential att utvecklas till hållbara turistmål med internationell konkurrenskraft
- Området har av CNN klassats som ett av världens vackraste vildmarksområden
- Det finns nya metoder för minskad energiförbrukning som kan implementeras i olika verksamheter
- Det finns ett ökat politiskt intresse för att utveckla besöksnäringen och ett regionpolitiskt intresse för kulturella och kreativa näringar
- Det finns köpstarka, utländska besökare i området
- Det finns potential för nya säsonger inom besöksnäringen

Lantbruk/Jordbruk/Fiske/Miljö

- Det finns en trend kring lokalproducerad och ekologisk mat, som kan påverka myndigheter, kommuner och invånare/konsumenter till ökad konsumtion av lokal mat
- Sveriges lagstiftning/regelverk ger hög kvalitet på djurhållning
- Nationella och regionala mål lyfter fram betydelsen av omställning till mer förnyelsebar energi
- Det finns outnyttjade kretsloppsmöjligheter mellan hav och land
- Det finns möjligheter till ökad samverkan mellan fiskerinäring och besöksnäring
- Det pågår ett regionalt arbete med att hitta olika lösningar på logistikutmaningar för små matproducenter
- Det finns en politiskt beslutad regional klimatstrategi och färdplan mot klimatvisionen 2050 för Västra Götalandsregionen

Hot

De fem mest relevanta hoten enligt tankesmedjor och redaktionskommitté:

- Organisationer och myndigheter har svårt att samarbeta vilket gör att insatser får begränsade effekter
- Ökad import av råvaror och livsmedel kan leda till minskade möjligheter för lokal produktion, att arbetstillfällen förloras och kontrollen av livsmedelssäkerheten försvåras
- Snabba och stora säsongs- och behovsstyrda svängningar ger likviditetsproblem för företag
- Kollektivtrafiken är inte tillräckligt väl utbyggd utanför pendlingsstråken vilket försvårar kollektivt resande
- Ekosystemen i hav och på land påverkas negativt av vår havs- och markanvändning
- Strukturomvandling inom jordbruket, dvs. mindre jordbruksenheter försvinner på grund av svag lönsamhet i näringen

Allmänt

- Organisationer och myndigheter har svårt att samarbeta vilket gör att insatser får begränsade effekter
- Snabba och stora säsongs- och behovsstyrda svängningar ger likviditetsproblem för företag
- Kollektivtrafiken är inte tillräckligt väl utbyggd utanför pendlingsstråken vilket försvårar kollektivt resande
- Lågt intresse från allmänheten för att betala för kollektiva nyttigheter och klimatanpassning (t.ex. livsmedel, biologisk mångfald, fossilfri energi) direkt eller via skatten
- Ökade konflikter kring allemansrätten
- Nedskräpning av havet
- Landsbygdens struktur och förutsättningar lockar inte unga högutbildade i tillräckligt hög utsträckning
- Det utökade strandskyddet försvårar utvecklingen av samhällen och företag i delar av området
- Svårigheter att anpassa kollektivtrafiken vid större evenemang

Företagande, entreprenörskap, arbetstillfällen

- Svårt att få resurser för att kapitalisera innovationer
- Restriktiv långivning från många banker gör det svårt att starta eller investera i företag
- Kortsiktighet i budgetplanering i offentlig sektor leder till kortsiktiga åtgärder och satsningar
- Industrimark för maritima företagsprojekt saknas i tillräcklig omfattning

Lantbruk/Jordbruk/Fiske/Miljö

- Ökad import av råvaror och livsmedel kan leda till minskade möjligheter för lokal produktion, att arbetstillfällen förloras och kontrollen av livsmedelssäkerheten försvåras
- Ekosystemen i hav och på land påverkas negativt av vår havs- och markanvändning
- Strukturomvandling inom jordbruket, d.v.s. mindre jordbruksenheter försvinner på grund av svag lönsamhet i näringen
- Fortsatt lågt pris på fossilt bränsle bromsar innovationer och omställning till mer miljövänlig energi
- Låg lönsamhet i lantbruksföretagen driver fram intensivare och mer specialiserade lantbruk vilket ökar behovet av bekämpningsmedel och växtnäring
- Stödsystem som inte kräver ett aktivt brukande och därmed låser in mark och driver upp markpriser
- Miljöbalkens regler öppnar inte för att jämka ihop intressen som livsmedelsproduktion, miljöskydd och bevarande

Bilaga 2

Omvärldsanalys

EU:s strategi för 2020 fokuserar på smart tillväxt, hållbar tillväxt samt tillväxt för alla. Utifrån det har Västra Götalandsregionen (VGR) samt Göteborgsregionens och Fyrbodals kommunalförbund upprättat strategier med viljeinriktningar för insatser från alla samhällets aktörer inom området. Strategin för Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden för södra Bohuslän utgår från och stärker dessa insatser för att möta krav och förväntningar från omvärlden, verksamma samt boende. Strategins inriktning har valts utifrån lokala förutsättningar och behov, och knyter an till nationella, regionala och lokala strategier.

En gemensam strategi för Lokalt ledd utveckling i södra Bohuslän är relevant inte minst utifrån att den ökande internationaliseringen skapar ett behov av en starkare regional sammanhållning. Enskilda kommuners utveckling blir i hög grad beroende av den västsvenska regionens konkurrenskraft i ett nationellt och internationellt perspektiv.

Befolkningsökning, åldrande befolkning och ökat barnafödande ställer krav på sysselsättning och service

Konjunkturrapporter under senare delen av 2014 visar att Göteborgsregionen är på väg mot nytt rekord i befolkningstillväxt. (Business Region Göteborg, Konjunkturrapport för Q3, 2014). Trenden påverkar området i dess helhet. En faktor som också påverkar både området och hela Europa är en allt äldre befolkning. Detta kan också kopplas till det generationsskifte på arbetsmarknaden som kommer att krävas då 1940-talets rekordgenerationer ska ersättas av yngre personer. År 2025 kommer befolkningen bestå av många äldre, ett stort antal kvinnor i barnafödande åldrar samt en relativt stor grupp yngre tonåringar som ska ha tillgång till högstadieskolor och så småningom gymnasieskolor. Barnafödandet kommer sannolikt också att öka i Sverige fram till år 2025. Dagens unga (15-24 år) är mer traditionella, målinriktade och har starkare familjevärderingar än de unga vuxna (25-34 år). Ett troligt scenario är att båda dessa åldersgrupper kommer att bilda familj och skaffa barn samtidigt i början av 2020-talet. Den åldrande befolkningen speglas på många sätt i samhället. Exempelvis ökar medianåldern för ledamöter i kommunfullmäktige och få yrken har en medelålder under 40 år (SKL, Vägval för framtiden).

Befolkningsökningen, en åldrande befolkning och ett ökat barnafödande kommer att ställa välfärdssystemet och samhället inför stora utmaningar runt år 2020. Dels gör befolkningsökningen det än mer viktigt att skapa hållbar sysselsättning för både unga och äldre i området. Dels leder ett ökat välstånd till att medborgarnas förväntningar på tillgång och kvalitet i den kommunala servicen blir högre. Med en åldrande befolkning ökar dessutom efterfrågan på sjukvård och äldreomsorg dramatiskt.

Urbanisering och motreaktioner

Sverige är det land i Europa som urbaniseras snabbast (Eurostat). Samtidigt pågår en parallell dialog där motreaktioner mot urbaniseringen blir tydliga. Trender visar att många har boenden både på landsbygd och i staden och gränserna däremellan inte är

riktigt lika skarpa som förr (Reväst seminarium 2014-10-16). Tillgång till bredband och bra kollektivtrafik längs pendlingsstråken gör det möjligt att i större utsträckning ha ett kombinerat boende. I rapporten "Den nygröna människan" diskuterar Sofia Ulver vad som avgör vilka som väljer att bo på landsbygden och vad som avgör valet av bostadsort. Svensk forskning visar att det helst är kvinnor, äldre och barnfamiljer som flyttar till landsbygden. Generellt är det platsens attraktivitet och dess estetik, inte människornas personliga egenskaper, som styr inflyttning till landsbygden starkast (Ulver, Den nygröna människan, 2012).

Människor, företag, idéer, entreprenörer och kapital söker sig i ett tydligt mönster till platser som är attraktiva, och hållbar tillväxt kräver att det finns människor på plats för att driva utveckling. Forskaren Charlotta Melander konstaterar att attraktiva platser kännetecknas av många olika typer av människor, bakgrunder och kunskaper men också med en mångfald av varor och tjänster. Utbildningsmöjligheter och möjligheten till trygga, stabila och värlönlade anställningar är också viktiga för attraktiviteten. Hennes forskning visar att vi trivs bättre på platser som är öppna och toleranta, där människor blir accepterade för vad de är. En öppen och tolerant plats kopplas särskilt tydligt ihop med förutsättningarna för ekonomisk utveckling i området. Därutöver pekas befolkningstäthet ut som en viktig faktor för att skapa tillräckligt underlag för service samt avsättning för varor och tjänster.

Utbudet av och tillgången till kultur är också en viktig faktor för var vi väljer att bosätta oss och leva våra liv. Kulturen är också en viktig drivkraft och motor i samhällsutvecklingen. Kulturellt utbud är en förutsättning för att skapa en attraktiv boendemiljö och i kombination med satsningar på service, bostäder och bra omsorg och skola kan det leda till att landsbygden blir ett alternativ till stadslivet i större utsträckning. Satsningar på kultur föder mer kultur, och den kulturella publiken utgör också ett viktigt underlag för andra verksamheter som exempelvis service och handel. Att göra det möjligt för medborgarna att utöva kultur själva gör det också möjligt att påverka och bli mer delaktig i utvecklingen av sitt lokalsamhälle.

Näringsliv, ekonomi och arbetsmarknad

Trenden i Sverige är tydlig, vi går mot ett mer kunskapsintensivt näringsliv. Det är också en tydlig trend att nyföretagandet ökar i Göteborgsregionen, vilket beror på en växande regional marknad. Ökningen i nyföretagande skiljer sig tydligt från exempelvis Stockholm där ökningen av nyföretagande minskade under 2013, och i riket som helhet där tillväxten stod stilla. Arbetsmarknaden i regionen förbättras också enligt BRG. Bland annat har sysselsättningen ökat medan arbetslösheten stått någorlunda stilla. Tendensen är att konjunkturen tycks ljusna, och att den historiskt höga arbetslösheten kan börja sjunka.

Svenska företag står inför omfattande generationsskiften och ägarbyten, i synnerhet inom jord- och skogsbruk men också inom många andra branscher där små- eller enmansföretagandet är högt. Det finns en utmaning i de matchningsproblem som kan uppstå mellan företag och tillgänglig arbetskraft, eftersom företagare kan ha svårt att hitta personer som vill eller har rätt kompetens för att kunna ta över företaget. En annan viktig matchningsproblematik som är kopplad till kunskapssamhället och en ökad polarisering i samhället i stort, är att fler och fler människor inte betraktas som anställningsbara. De

enklare jobb som tidigare fungerat som inskolning på arbetsmarknaden minskar och allt fler har svårt att leva upp till de krav som ställs för att kunna få ett arbete. (SKL, Vägval för framtiden). Nya, innovativa metoder för att lösa matchningsproblematiken kommer att vara nödvändiga, och där kan en ökad samverkan mellan sektorerna och en kompetenshöjning hos både arbetsgivare och arbetstagare vara en möjlig väg att gå. Samtidigt som den ekonomiska tillväxten är stark i regionen växer också idéer om den kollaborativa ekonomin eller delandets ekonomi i samhället. Inom kollaborativ ekonomi värderas tillgången framför ägandet. Det innebär att människor byter, lånar, ger, får, hyr eller delar saker och tjänster med varandra. Time Magazine har listat kollaborativ ekonomi som en av de tio idéer som kommer att förändra världen (Time Magazine, 2011-03-17). Cirkulär och blå ekonomi är också begrepp som blir vanligare. Det är inspirerat av industriell ekologi och naturens eget kretslopp och tanken är att avfall ska ses som en råvara och kunna återvinnas eller omformas till andra produkter. Utöver kollaborativ, cirkulär och blå ekonomi finns även en stark rörelse som driver frågan om lokal ekonomi, som handlar om att få pengar att snurra i ett kretslopp som genererar inkomster och arbetstillfällen lokalt. Detta är också kopplat till lokal finansiering som handlar om hur sparpengar hos invånare, föreningar och företag kan finansiera viktiga insatser lokalt (Hela Sverige ska leva).

Besöksnäring

En utpekad prioritering i Sverige är besöksnäringen och den är en viktig drivkraft för samhällsutvecklingen. Sveriges mål är en fördubblad omsättning till år 2020. Bohuslän är ett särskilt prioriterat område för utveckling och de bohuslänska kommunerna har tagit ett gemensamt beslut att arbeta för denna fördubbling. Intresset för besöksmål, sevärdheter och attraktioner som finns i området syns tydligt i statistiken. Ett exempel är att antalet resenärer som reser med Styröbolaget i Göteborgs södra skärgård har ökat med 25% per år sedan 2004. I juli 2014 slogs rekord med drygt 304 000 resenärer vilket är nästan 10 000 personer per dag. Det finns också en pågående utveckling inom besöksnäringen att målinriktat arbeta för fler säsonger, där evenemang och paket tas fram för att sprida besöken mer jämt över året.

Samtidigt som besöksnäringen innebär möjligheter för området att utvecklas hållbart, är utvecklingen också en utmaning för områdets aktörer. Det ställer stora krav på att hantera de risker som kan uppstå i och med en ökning av besöksnäringen. Aktörer inom besöksnäringen har bland annat att förhålla sig till att den arbetsmarknad som besöksnäringen skapar kan vara osäker och säsongberoende och jobben lågbetalda. En ökad turism kan också innebära konflikter kring hur lokalsamhället ska utvecklas (Hållbar utveckling i kustsamhällen, s 173 ff Cecilia Fredriksson och Mia Larsson, Projekt framtidskuster, Lunds och Göteborgs universitet). Detta ställer krav på väl förankrade satsningar som drivs av aktörer lokalt.

Visit Sweden pekar ut flera trender inom besöksnäringen, som påverkar resebeteende och förväntningar på besöksmålen. Bland annat pekas närheten till naturen ut som en viktig trend. Resenärer vill både kunna stänga av all elektronik och njuta av tystnaden, och kunna arbeta där de befinner sig för stunden. Jakten på äkta upplevelser är också en viktig trend, samtidigt som det blir allt viktigare att dela med sig av sina reseupplevelser via sociala medier. Bohuslän kan med sina unika, bilfria öar längs kusten och skogsområden

och fjäll i inlandet erbjuda resenärer båda dessa förutsättningar, men det förutsätter en fortsatt bredbandsutbyggnad och tillgång till IT. Visit Sweden menar också att en tydlig trend är att maten som reseanledning stärks. Reseguiden Lonely Planet placerade Sverige som nummer 4 bland heta resmål att besöka 2014, med maten som en av de viktigaste reseanledningarna. Besökare är också villiga att betala extra för en bra matupplevelse (Visit Sweden, Omvärldsnyheter nr 9).

Trenderna inom besöksnäringen ligger väl i linje med de prioriteringar som gjorts i strategin för Lokalt ledd utveckling. Det finns stora möjligheter att arbeta enligt metoden för att möta de utmaningar som branschen ställs inför i framtiden.

Lokal mat

Den lokala maten blir allt viktigare, både för bofasta och besökare. Jordbruksverket visar i en konsumentundersökning gjord 2014 att intresset ökar för svensk och närproducerad mat. Antalet personer som både köper närproducerade varor i så hög utsträckning som möjligt och gärna betalar lite mer för det ökar. Förtroendet är gott för svenska bönder och deras förmåga att producera mat av hög kvalitet. När konsumenterna i undersökningen svarat på varför de köper svenska närproducerade varor uppges den vanligaste anledningen vara att de vill stödja den lokala ekologiska produktionen. Många uppger också att det är bättre för miljön att handla lokalt. (Sverige – det nya matlandet, Jordbruksverket och Visit Sweden 2014). Detta skapar nya affärsmöjligheter, samtidigt som en ökad efterfrågan också ställer ökade krav på producenter. Kompetensutveckling, marknadsföring och stöd för övergångar till ett mer ekologisk och hållbart arbetssätt kan bli nödvändiga för att mindre producenter ska kunna möta efterfrågan.

Den inhemska animalieproduktionen har en fortsatt tuff situation med höga slaktpriser och låga priser ut till konsumenten, men LRF och Jordbruksverket rapporterar båda om minskad import av kött samtidigt som den svenska produktionen ökar. Inhemsk produktion av ekologisk kyckling har tidigare varit liten men i och med att efterfrågan ökar planerar fler aktörer för en utökning. Trenden med mer svensk och lokalt producerad mat är tydlig också inom restaurangnäringen. Allt fler kockar och krögare efterfrågar svenska och lokalproducerade råvaror.

Samtidigt pågår en nationell utredning där resultatet ska ligga till grund för en svensk livsmedelsstrategi. I Finland är 43 000 lantbrukare och 300 000 personer engagerade i livsmedelssektorn, den fjärde största branschen i landet och där självförsörjningsgraden uppgår till 80 %. Detta förklaras bland annat med konsumenternas stora förtroende för de inhemska produkternas kvalitet och säkerhet, men även en tradition av att köpa finskt för att markera ett oberoende av omvärlden (Landsbygdsnätverket 2020). Det finns också konsumenttrender i Sverige som visar ett växande intresse för lokal försörjning, som ses som viktig både av säkerhetsskäl och för att lokal försörjning är en viktig komponent i hållbar utveckling (Regionalt serviceprogram för landsbygdsområden och skärgård i Västra Götaland 2014 - 2018).

Ökade krav på tillgänglighet kräver nya lösningar på lokala angelägenheter

Den ökande användningen och beroendet av IT i olika former berör alla invånare och kräver en radikalt förbättrad tillgänglighet. Utanför tätorter ställs krav på enskilda

medborgare att själva skapa tillgång till IT-infrastruktur. Fler och fler på landsbygden går samman i byalag eller utvecklingsgrupper för att själva bygga ut bredband där marknads aktörer inte gör det. Denna rörelse har mobiliserat tidigare svårnådda grupper på landsbygden som nu organiserar sig kring bredbandsfrågan. Tillgången till IT skapar nya möjligheter att bo, verka och leva utanför storstäder men kräver också kompetensutveckling, inte minst bland äldre användare.

Trenden är tydlig; för att hitta lösningar på bristande kollektivtrafik eller där kollektivtrafik inte är ett möjligt alternativ väljer allt fler att koppla ihop sig för att samåka via exempelvis gratis internettjänster. Skjutsgruppen är ett exempel som har 50 000 personer anslutna som samåker genom hemsidan (SVT Östnytt, 2014-10-31). Denna trend leder både till miljövinster och till ökad sammanhållning lokalt.

Delaktighet och inkludering

Många unga på landsbygden upplever att de inte är delaktiga i samhället (Ungdomsstyrelsen Fokus -10) och det finns en norm i samhället som gör gällande att unga inte kan lyckas i livet om de inte flyttar till en stad (Lotta Svensson). Samtidigt tillbakavisar forskning myten om att unga inte är engagerade (LSU). Många unga vill engagera sig i lokalsamhället och ca 40% av alla unga står i "stand-by-läge"; de är beredda att engagera sig om de får frågan. Många är alltså redo att engagera sig men får inte chansen. Forskning visar också att ungas engagemang är högt och ihållande, och i ungefär samma utsträckning som vuxna. De tycker också att ungefär samma politiska frågor är viktiga som vuxna gör (Ungdomsstyrelsen och LSU). Ca 50% av alla vuxna har gjort ideella insatser, vilket är i samma grad som unga. Däremot sjunker ungas engagemang i politiska partier stadigt, men de engagerar sig istället på andra sätt. LSU menar att engagemanget idag beskrivs mer individualistiskt men att vi fortfarande engagerar oss kollektivt. Det är alltså beskrivningen av engagemanget som har förändrats, inte engagemanget i sig. Detta visar sig tydligt bland annat i graden av ideellt arbete i de paraplyprojekt riktade till unga som genomförts inom Leader 2007 - 2013. Forskning visar också att medlemskap i föreningar inte är passé; tre av fyra unga är medlemmar där de gör insatser och engagemanget är ihållande (LSU). Att unga får möjlighet att delta i lokal utveckling är viktigt; både för den demokratiska utvecklingen i området men också för bildning och för att få tillgång till makt och näringsliv på orten. Engagerade vuxna, stöd, resurser samt ett modernt och flexibelt föreningsliv är viktiga faktorer för att unga ska kunna delta i lokal utveckling (LSU, Föreningen Ung på Landsbygden).

Vi lever i en orolig värld och inte sedan andra världskriget har lika många människor varit på flykt. De nya konflikterna blir allt fler, samtidigt som gamla konflikter lever kvar. Detta skapar enorma flyktingströmmar, totalt är drygt 51 miljoner människor på flykt i världen (Dagens Nyheter, 2014-06-20). Enligt prognoser från Migrationsverket kommer flyktingmottagandet att öka både i Sverige och i Europa. Detta kräver ökade insatser för att ge de som flyr undan våld och förföljelse ett bra mottagande. (Migrationsverket, 2014-07-24). Samverkan mellan kommuner, förenings- och näringsliv kring insatser för att människor som flyr till området ska kunna komma in snabbare i samhället med boende och etablering kan också skapa en bättre inkludering generellt.

Miljöeffektivisering

FN:s klimatpanel IPCC slog i september 2013 fast att det är människan som med 95 procents sannolikhet har orsakat klimatförändringarna – något som nationer och människor över hela världen måste förhålla sig till. Allt fler är medvetna om detta problem och att vi behöver utveckla ny teknik för att minska utsläppen och förändra våra beteenden och livsstilar, exempelvis genom färre flygresor, ändrade matvanor och återvinning. Dessutom krävs en förändrad konsumtion från fysiska varor till tjänster och immateriella varor. Utveckling inom förnybar energi, miljömässigt hållbara transporter och ekologiskt och biologiskt kretslopp kan också bidra till hållbar tillväxt och nya jobb i området. Sverige har de senaste trettio åren ersatt en stor del av oljeberoendet med nya värmekällor men också bättre isolering och värmeväxling, vilket har lett till minskade koldioxidutsläpp. Trenden är dock tydlig, transportsektorns utsläpp fortsätter att öka, trots enstaka projekt som främjar nya miljöanpassade sätt att resa och transportera varor (Smart energi, Västra Götalandsregionen).

Sammantaget påverkar dessa trender möjligheterna att uppnå strategins mål och Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden kan vara ett sätt att möta de utmaningar som nationella och globala trender skapar lokalt.

Bilaga 3

Motivering områdets storlek

Motivering till ett område på 167 213 invånare

Leader södra Bohuslän har för avsikt att arbeta med flerfondsfinansiering, dvs mot Landsbygdsfond, Regionalfond och Socialfond. Uddevalla tätort är exkluderad från området vid arbete mot Landsbygdsfonden men dialog med lokala aktörer har lyft fram vikten av att inkludera hela området i arbetet med Social- och Regionalfond. Lokalt ledd utveckling inom Socialfonden ska framförallt omfatta insatser inom kompetensförsörjning och ökad tillgång till arbete (tematiskt mål 9). Uddevalla tätort har bland annat en relativt stor andel utrikesfödda invånare och även här finns en ansenlig arbetsmarknad. Tidigare genomförda projekt har visat goda erfarenheter av samverkan mellan stad och landsbygd och Leader södra Bohuslän ser därför stora möjligheter med att inkludera hela Uddevalla tätort. Det finns också behov av attitydförändrande projekt bland de boende i hela området, exempelvis när det gäller inkludering eller information om landsbygdens förutsättningar. Några försök har gjorts under programperioden 2007 - 2013, men det finns behov att utveckla detta. Även av denna anledning är det viktigt att involvera Uddevalla tätort.

Insatser med stöd från Regionalfonden ska i första hand gå till projekt som har allmänt fokus på näringslivsutveckling, entreprenörskap, smart och hållbar tillväxt samt främjande insatser som stärker den lokala ekonomins och det lokala näringslivets konkurrenskraft och hållbarhet. Ett viktigt tema i Leader södra Bohusläns strategi är besöksnäring och lokal mat. Uddevalla har en betydelse som handelsplats för den omgivande landsbygden men har även behov av utvecklande insatser. Det som produceras på landsbygden kan avsättas i tätortens större utbud av butiker, restauranger, dagligvaruhandel och caféer. Det finns också en stor potential i att arbeta enligt Leadermetoden i Uddevallas stadskärna gentemot regionalfond för att pröva nya vägar som stärker den lokala ekonomin och det lokala näringslivets konkurrenskraft och hållbarhet. Uddevalla centrum har att förhålla sig till konkurens från större köpcentrum utanför stadskärnan vilket gör att behovet är stort att pröva nya metoder för stärkt konkurrenskraft. Detta arbete kan också kopplas ihop med satsningar på lokal mat, som är ett av strategins insatsområden, och skapa viktiga synergieffekter mellan stad och land.

Bilaga 4

Statistik, bilaga till kapitel 4 Utvecklingsområdet

	Riket	Uddevalla	Orust	Tjörn	Stenungsund	Kungälv	Öckerö	Södra skärgården	Total % för södra Bohuslän
Befolkning		53 025	15 036	15 050	24 932	42 109	12 574	4 487	167 213
Flyttnetto		423	-26	63	20	233	47	30	790
Födelsenetto		66	-22	11	44	117	-12	-6	198
Andel invånare med utländsk bakgrund i %	16	16,6	7,8	8,4	11,1	10,7	5,3	6	9,4
Andel av befolkningen i %									
16-24 år	12	12,0	9,7	11,0	11,0	12,0	11,0	9,3	10,9
25-44 år	26	24,0	18,9	20,0	24,0	23,0	20,0	18,9	21,3
45-64 år	25	26,0	29,3	29,0	26,0	26,0	28,0	28,9	27,6
65 - år	19	21,0	26,7	25,0	18,0	20,0	22,0	23,3	22,3
Arbetslöshet									
Arbetslöshet, andel av befolkning totalt i % (öppet arbetslösa 16-64 år)	3,6	3,8	2,5	2,1	2,1	1,9	1,5	2,4	2,3 <i>Siffror från 1312 förutom för Södra skärgården 130930</i>
Arbetslöshet andel av befolkning totalt 18-24 år i % (öppet arbetslösa)	3,8	4,6	3,0	3,9	2,9	3,0	2,8	4,6	3,5 <i>Siffror från 1312 förutom för Södra skärgården 130930</i>
Andel långtidsarbetslösa av antal inskrivna i %	35	32,2	26,3	17,1	27,6	25,2	40,9	-	28,2 <i>Avser andel av antal inskrivna exkl Södra skärgården</i>
Utbildningsnivå									
Högst grundskola % 20-64 år.	13	13	22	12	11		13	10	11,6
Högst gymnasium %	47	52	50	53	52		50	37	42,0
Högst eftergymnasial %	39	33	25	33	36		36	52	30,7

Utvecklingsstrategi Leader Södra Bohuslän

Källa Kommunfakta 2014 (131231), Arbetsförmedlingens månadsstatistik 2013-12, SCB kommunala jämförelsetal 131231

Företagande	Uddevalla	Orust	Tjörn	Stenungsund	Kungälv	Öckerö	Södra skärgården	Totalt för södra Bohuslän
Totalt antal företag	5182	2209	1894	2698	4397	1366	491	18 237
Antal företag/1000 invånare	98	147	126	108	104	108	691	109,2
Antal nya företag (helår 2013)	349	146	119	206	294	96	36	1 246
Antal nya företag/1000 invånare	6,6	9,8	7,9	8,5	6,9	7,4		7,5

Källa UC Webselect 131231

Bilaga 5

Sändlista remiss utvecklingsstrategi Lokalt ledd utveckling för södra Bohuslän

Offentlig sektor

SDF Västra Göteborg

Maria Leijerstedt
Lars Olausson
John Granqvist
Per-Arne Pettersson
Daniel Källén
Ungdomsforum
Anita Forsberg Heitsch
Henrik Sjöstrand

Göteborgs stad

Petra Senthén

Öckerö kommun

Ingvar TH Karlsson
Jarl Gustavsson
Katarina Stensryd
Ann-Britt Norlander
Arne Lernhag
Eivor Johnsson
Linus Nilsson
Fusun Uzuner
Rolf Edvardsson
Lars Iggström

Kungälv kommun

Magnus Gyllestad
Lars Davidsson
Linda Andersson
Håkan Karlsson
Åsa Tollbom
Göran Oscarsson
Christer Mattson
Alaa Awad
Francisca Mateu
Jonas Arngården
Miguel Odhnér
Näringslivsutskottet
Anna Vedin
Anders Holmensköld
Torbjörn Nilsson

Stenungsunds kommun

Kicki Nordberg
Erica Bjärsved
Anette Oscarsson
Alexander Kassay
Britta Netterfors
Ingvar Björkman
Arne Olsson
Eva-Marie Hallberg
Bosse Karlsson
Bo Pettersson
Sofia Westergren
Fredrik Cederholm
Rick Mulder

Tjörns kommun

Johan Fritz
Katarina Hillberg
Helene Evensen
Maria Bäckersten
Evike Sandor
Lena Karlstedt
Tina Liljered-Myremark
Gösta Andersson
Anna-Karin Leverin
Petter Kauttmann
Lena Gilbertsson Thylén
Anders G Högmark
Martin Johansen
Benny Andersson

Orust kommun

Jan Eriksson
Susanne Ekblad
Sven Pettersson
Lena Tegenfeldt
Anders Bertrandsen
Anita Nystrand
Malin Andersson
Kristina Svensson
Aili Larsson
Susanne Hafstad
Ulla Hagman
Eva Johansson
Lars-Åke Gustavsson
Kerstin Gadde

Uddevalla kommun

Kenneth Erlandsson
Leif Börjesson
Peter Larsson
Lars Hultberg
Krister Olsson
Sophie Carling
Katarina Hansson
Magnus Dejevik
Stellan Hedendahl
Essam El-Naggar
Maria Lehto
Britt Ahrin
Magnus Jacobsson
Henrik Sundström
Ingemar Samuelsson

Privat/ideell sektor

Uddevalla

Katarina Stengårds Havguiderna
Ebbe Trouvé Ljungskile Företagarförening
Agneta Riddar Ljungskile Församling
Sara Grytting AktivUtmaning, ek. förening
Maria Broberg Bokenäsets Framtid
Anita Olsson Ljungskile Samhällsförening
Göran Holmberg Lane-Uddevalla Hushållningsgille
Rolf Andersson Ljungskile Sportklubb
Stefan Edman Bredfjällets teatersällskap
Hans Rengman Friluftsförbundet Uddevalla
Karin Jochnick Jochnicks Utveckling
Peter Wallén Muskelgruppen AB
Samuel Hoppe WestCoast Park & Event
Zandra Dygd Bokenäsets Motorpark

Annelie Nithander Destination Uddevalla
Dawid Skälegård Elinorspelen
Linda Gjerdrum Skärgårdsbåtarna
Johan Stegard Gröna gårdar
Sara Eliasson Ljungskilebalen
Axel Isidorsson Skate i Ljungskile
Dennis Olsson Skate i Ljungskile
Debora Jansson Ungdomscafé i Ljungskile

Kungälv

Rita Strand Nordkrokens Intresseförening
Maria Kjellberg Hästföretagare
Bibbi Olson Fjällsholmens samfällighetsförening
Per-Uno Karlsson Kungälvsmat
Michael Stensjö Bergs konditori
Anders Arnell Anders Arnell PR AB
Bobo Walmander Företagare
Ander Lunneblad Hållbar utveckling
Sofia Olsson Kungälvsmat
Rebecka Asp Klimatsmart mat/IBAWKU
Marie Carlström Kareby IS
Olof Mattson Ringskärs teater
Håkan Carlsson Samhällsföreningen Msd framtid
Roger Boström KMN
Bo Wallmander Kungälv Rotary
Bengt Gustafsson Kungälv-Marstrand RK
Marstrandföretagarna & Co

Orust

Inga Andersson Orust trädgård för alla sinnen
Annika Grundberg Projektkonsult i Väst Ek.förening
Carina Dyås/Annika
Eriksson/Michael Rumler Bohus Ropers
Lina Edberg Föreningen Ålgård
Lars Carlsson, Thomas Hjern Orust Kretslopps Akademi
Lars Colliander Hälleviksstrands Främjande
Thomas Ivarsson/Susanne Hallvar OrustMat
Jörgen Nielsen Orust privata landsbygdsflyg
Sara Eriksson Bergtagen B&B
Anders Granhed Scanfjord
Vibs Sohlberg Slussens Pensionat
Charlotte Brännström Ålgårds kvarn
Nova Eriksson Myckleby Musik- och kulturförening
Helena Tiderman Adelsfanan Karolinerrytteri
Karin Appelgren Vågspel
Richard Wirdeson Vågspel/Tillsammans på Orust
Hanna Nilsson Lyröns Minigolf
Christine Chilcott Filmare, konstnär
Malin Karlsson Slöjdlustar, Myckleby Musik- och kulturförening
Kristin Abrahamsson Delprojekt Coola Krafter
Ludwig Gunnarsson Bohuslän Car Community/Orust MS
Rubiini Salokorpi Ungdomsjakten/Bohus Ropers
Minna Lundberg Ridvägsinventering/Häst på Orust
Vera Lundberg Gläfsande gläntan/Häst på Orust
Lena Kjellman Föreningen Flatön
Christer Mattsson Beredning fisk
Rune Ahlqvist Föreningen Ellös
Nicklas Krafft Fisket
Anna-Maria Tivert Föreningen Mollösund
Lars-Erik Roos Föreningen Nösund
Per Arnell Föreningen Slussen
Ulf-Göran Karlheden Föreningen Stocken
Stig Westberg Gullholmens Samfällighetsföreninge
Käringöns Öråd
Anders Cato ROA på Nösund
Maria Olsson Tavlebords Lanthandel

Stenungsund

Anna Svensson Konstnär, Svenshögen
Akascha Skaldeman Omställning Hällungebygden
Mascha Khairy Soltadtorpets Diversehandel
Maya Johansson Stenungsunds Hopprixtarförening
Jenny Petersson Stenungsunds Hopprixtarförening
Sanna Tegenfeldt Stenungsunds Hopprixtarförening
Vida Jordén Föreningen Omställning Hällungebygden
Kajsa Olsson Boende, Ljungskileutmaningen
Björn Holmstedt Björns Fiske, jakt&kläder,
Eva Sanner Hållbarhetsfrågor, Svenshögen
Filip Darj Kulturföreningen Snuss-stock
Ditte Olausson Ucklums förenade folk/Ungdomsgården Ugglan
Emelie Rosander Ungdomsgården Ugglan
Sara Rundblad BIP/Ödsmåls kulturhus
Anette Rosati Ödsmåls kulturhus
Lillemor Petersson Kolhättans Intresseförening
Sonny Carlsson Intresseföreningen Svenshögen
Hans-Olof Hagberg Spekeröds Hembygdsförening
Stefan Malm Stenungsunds Naturskyddsförening
Gösta Bring Stenungsunds Sportfiskeklubb

Tjörn

Mikael Ward Skärhamns småföretagarförening
Lennart Jansson Stiftelsen Säbygården
Arne Andersson Kyrkesunds byalag
Lisa Adolfsson Stiftelsen Tjörns ishall
Lotta Nilsson Club Active Island
Anna Berglund Artbike (Bloomart/Johan Bloom)
Daniel Lindell Nordiska Akvarellmuseet
Hanna Lavén Saga teatrum
Maria Johannessen Naturskyddsföreningen
Anita Glantz Art Institute
Maria Karlsson Mällby Gård
Niklas Thedin Delprojekt Coola Krafter
Isabelle Olofsson Pinkport, Frivolt
Marcus Larsson Musikföreningen Moliendo
Emil Andersson Saga Skate
Sofia Arvidsson Tjörns ridklubb
Susanna Nestorson Linde Rönnängs Intresseförening
Karl-Erik Persson Södra Bäcks byalag
Gösta Andersson Klädesholmens samhällsförening
Lise-Lotte Wikström Dyröns samhällsförening
Anders Alander Åstols samhällsförening
Svante Karlsson Stockeviks samhällsförening
Laila Mathiasson Häröns Intresseförening

Södra skärgården

Håkan Karlsten Kajkanten, Vrångö
Andreas Olsson Fiskeboa Vrångö
Jan-Henning Pettersson Vrångö påGång
Bengt Lofter Brännö Samfällighetsförening
Richard Johansson Styrse Tånge fiskhamnsförening
Bo Carlsson Styrso bollklubb
Claes-Göran Karlsson Vrångö Hamnförening
Ulla Herlitz Styrso
Einar Hansson Grön konsult, Södra skärgården Turism
Peter Andersson Guide, Styrso hembygdsförening
Marcus Törnqvist Södra Skärgårdens Paintballsällskaå
Elias Sandegård Skategrupp Brännö
Paul Brun Asperö Fritid
Sanna Halt Vrångö Miljöfestival
Ebba Bergström Vrångö Miljöfestival
Fredrik Viknander Skärgårdens LANförening
Jonas Strandberg Ungdomsgården Klippan

Jan Karlsson Föreningsråd Södra Skärgården

Öckerö

Mikael Pettersson Öckerö hamn & Fiskareförening
Hönö-Kläva företagarförening
Hans Olofsson Björkö Hamn- och Fiskareförening
Hans Taremark Hönö Hembygdsförening
Marianne Svensson Affärsnätverket Mona-Lisa
Tommy Wallhult Öckerö IF
Pär Hallgren 10 Island race
Gunnar Andersson Knippla fiskehamnsförening
Claes Sandros Hönö Idrottsällskap
Jan Aronsson Fisk idag
Svenne Hansson Havskatten, turismfiske
Alma Pettersson Aktiv ungdom på Björkö
Nicklas Attefjord Lokalt engagerad
Filadelfiaförsamlingen
Louise Larsson Delprojekt Coola Krafter
Karin Egnell Rundgång
Olle Dahl Skate på Öckerö
Kim Jonsson Delprojekt Coola Krafter, Dj/Musiker, Öckerö
Andreas Landahl SS Fram
Maria Viskonts Jensen Rörö IF
Jonas Gunnarsson Knippla IK
Kerstin Sterner Öckerö Norgårds byråd
Gunnar Agnesson Fotö Öråd
Britt Ingvarsson-Ljung Grötö Öråd
Bengt Hansson Hälsö vänners intresseförening
Jan Gustafsson Hönö Öråd
Källö-Knippla Öråd
Kalvsunds allmännyttiga samhällsförening
Rörö Öråd

Övriga

Peter Ohlsson Stadsdelenheten föreningar och grupper ABF Göteborg
Eva Olausson ABF Sydvästra Götaland
Eva Lindgren ABF Fyrbodalen
Lotta Forslind Coompanion
Ingrid Bexell Hultén Coompanion
Käthy Andreasson Bohuslän Erbjuder
Hanna Holländer/Lennart Hålsjö Förbundet Skog & Ungdom
Ann Haraldsson Södra Bohuslän Turism
Rita Zetterlund Företagsamma kvinnor STO
Tintin Hallding/Barbro Roos Konstvandring Södra Bohuslän
Per Hasselberg/Christina Milén
Jacobsson Hushållningssällskapet
Anette Larm Johansson Bohusläns skärgårdsråd
Roger Skymne Västskustfisk
Inger Unenge Verksamhetsledare KulturUngdom
Rakel Heed Kultur Ungdom
Stina Nilsson Kultur Ungdom
Valentina Velasquez KulturUngdom (Styrelse), utvecklare Uddevalla kommun
Jenny Ask KulturUngdom (styrelse)
Johan Björklund Ordf. KulturUngdom
Anton Johnsson Ordf. Västra ViUnga
Rikard Brax Lokalproducerat i Väst
Marie Linde Västsvenska Turistrådet
Mia Ekegren SV Väst
SV Göteborg
Sensus
Sensus
Medborgarskolan
SISU Idrottsutbildarna
Lars Hansson Bohusläns Fotbollförbund
Sigrid Fredberger LRF Ungdomen VGR
Roberg Larsson LRF VGR

Utvecklingsstrategi Leader Södra Bohuslän

Kent Andréasson Ordf. Företagarna Uddevalla
Lars Grenhage Ordf. Företagarna STD & Tjörn
Stig Dahlgren Ordf. Företagarna Orust
Sussi Paterson Ordf. Företagarna Kungälv
Lars-Göran Unger Ordf. Öckeröarnas företagarförening
Jan-Eric Ericsson Bohusläns skärgårdsråd
LAG Terra et Mare
Gabriel Skarbäck Västra Götalandsregionen
Ruddi Laang Länsstyrelsen
Emma Mattsson Västra Götalandsregionen
Jane Boyton Västra Götalandsregionen
Maria Johansson Västra Götalandsregionen
Lars Lindén Fyrbodol
Christian Martins Fyrbodol
Helena söderbäck GR
Birgitta Hellgren GR
Nicolina Verovic GR
Patrik Andersson BRG
Carina Larsson BRG
Anna Collby BRG
Johanna Melkersson, Terra et Mare

Bilaga 6

Deltagare tankesmedjor

Deltagare tankesmedja 140429

Ulla Herlitz, Styrso (Landsbygdsnätverkets resursperson lokal kapitalförsörjning)
Jan Aronsson, Öckerö, Fisk idag
Sofia Olsson, Kungälvsmat
Peter Ulverås, Uddevalla/Orust, Ulverås Catering, Havsguiderna
Daniel Lindell, Tjörn, Nordiska Akvarellmuseet
Hanna Lavén, Tjörn, Saga teatrum, ungdomsledare i kyrkan
Andreas Olsson, Södra skärgården, företagare och hamnförening
Anette Larm Johansson, Orust, Bohusläns skärgårdsråd
Anna Svensson, Stenungsund, konstnär och aktiv i Svenshögen
Thomas Hjern, Orust kretsloppsakademi
Maria Johannessen, Tjörn, Naturskyddsföreningen
Einar Hansson, Södra skärgården, Grön konsult
Anders Granhed, Orust, Scanfjord
Akasha Skaldeman, Stenungsund, Omställning Hällungebygden

Anmälde förhinder samma dag

Linda Gjerdrum, Uddevalla, Skärgårdsbåtarna
Roger Skymne, Väst kustfisk
Nicklas Attefjord, Öckerö, politiker och engagerad Öckerö-bo
Maria Kjellberg, Kungälv, politiker och hästföretagare
Dawid Skälegård, Uddevalla, Ellinorspelen

Deltagare tankesmedja 140603

Bobo Wallmander, Kungälv, företagare/idéspruta
Peter Andersson, Södra skärgården, guide, Styrso hembygdsförening
Svenne Hansson, Öckerö, fiske, vandrarhuset Havskatten, turismfiske
Vibs Sohlberg, Orust, Slussens Pensionat
Kajsa Olsson, Stenungsund/Ljungskile, LjungskileUtmaningen
Alma Pettersson, Öckerö, aktiv ungdom på Björkö
Anders Lunneblad, Kungälv, Hållbar utveckling, lokalt engagemang
Niclas Attefjord, Öckerö, politiker och lokalt engagerad
Bo Carlsson, Södra skärgården, Styrso bollklubb
Anita Glantz, Tjörn, Art Institute, företagare
Lina Edberg, Orust, Ålgårds vänner
Björn Holmstedt, Stenungsund, Björns Fiske, jakt & kläder, engagerad fritidsfiske
Eva Sanner, Stenungsund, boende i Svenshögen, engagerad i hållbarhetsfrågor
Maria Karlsson, Tjörn, Mällby gård, ekologiska ägg etc.
Charlotte Brännström, Orust, Trädgårdsmästare, arbetat med både Sundsby och Ålgård
Björn Lindblad, Fiskeområde Bohuslän

Anmälde förhinder samma dag

Mikael Stensjö, Kungälv, Bergs konditori Marstrand
Johan Stegard, Uddevalla, Gröna gårdar
Katarina Stensryd, Öckerö, näringslivschef

Bilaga 7

Deltagare informationsmöte ny strategi 2014-11-18

Alexander Kassay, Stenungsunds kommun
Rick Mulder, Stenungsunds kommun
Åke Wikström, Omställning Hällungebygden, Stenungsund
Anna Sonesson, Ucklum
Joakim Wenner, Ucklum
Lars Grenhage, Företagarna Stenungsund & Tjörn

Christer Mattsson, Paul Mattsson AB
Aili Larsson, Orust kommun
Lars Larsson, Orust kommun
Bo Nordberg, Orust kommun
Irma Sjölander, Orust kommun
Anders Bertrandsen, Orust kommun
Ulrika Marklund, Orust kommun
Stig Dahlgren, Nösundsgården
Maria Olsson, Tavlebord Lanthandel
Ulla Kedbäck, Miljöpartiet Orust
Kristina Svensson, Orust kommun
Kia Nordqvist, Orust kommun
Johan Söderpalm, Orust kommun
Per Oscarsson, Hälleviksstrands främjande
Christer Oscarsson, Hälleviksstrands främjande
Lars-Erik Roos, Föreningen Nösund
Bengt Thompson, Föreningen Nösund
Madeleine Boode Nylander, OrustHandlarn
Charlotte Brännström, Föreningen Ålgård, Orust

John Granqvist, SDN Västra Göteborg
Lars Olausson, SDF Västra Göteborg
Emili Börjesson, SDF Västra Göteborg
Bosse Carlsson, Styrso BK

Anders G Högmark, Tjörns kommun
Hanna Lavén, Tjörn
Gösta Andersson, Tjörns kommun
Arne Andersson, Kyrkesunds byalag
Helge Andersson, Kyrkesunds byalag

Kent Andreasson, Företagarna Uddevalla
Agneta Riddar, Mmmedia, Ljungskile
Sophie Carling, Uddevalla kommun
Lars Hultberg, Uddevalla kommun
Kajsa Olsson, Ljungskileutmaningen

Bo S, Källö-Knippla Hamnförening
Gunnar Andersson, Källö-Knippla Hamnförening
Hans Olofsson, Björkö Hamn och Fiskareförening
Arne Lernhag, Öckerö kommun

Maria Kjellberg, Kungälv kommun
Sofia Olsson, Kungälvsmat
Anders Arnell, Arnell på kajen

Utvecklingsstrategi Leader Södra Bohuslän

Per-Uno Karlsson, Kungälvsmat

Gösta Bring, 8 fjordar

Jenny Ask, KulturUngdom

Ida Lindberg, GR

Matti Lahtinen, Bohuslän FF

Christina Oskarsson, Studieförbundet Vuxenskolan

Anette Larm Johansson, Bohusläns Skärgårdsråd

Linda Blomberg, Westum

Karin Svedjelind, Strandstädarna

Pia Nilsson, Nordritt turridningsföretag (Västerlanda, Lilla Edet)

Ann-Sofie Bernhardsson,

Karin Henriksson,

Lars Björnelid, Leader Ranrike

Jan-Henning Pettersson, Vrångö på Gång

Lena Tegenfeldt, Orust kommun

Helene Evensen, Tjörns kommun

Thomas Ivarsson, OrustMat, Orust Krestloppsakademi

Johanna Melkersson, Leader Terra et Mare

Josefina Andersson, Leader Terra et Mare

Ulrika Holmgren, Leader Terra et Mare

Anmälde förhinder samma dag:

Inger Unenge, KulturUngdom

Essam El-Naggar, Uddevalla

Annika Grundberg, Tjörn

Einar Hansson, Studio Styrso

Christina Sjödahl, Vrångö

Susanne Hafstad, Orust kommun

Margita Martinsson, Orust kommun

Björn Holmstedt, Björns Fiske, Jakt och Kläder

Bilaga 8

Mobiliseringsprojekt år 2015

Löptid:

1 jan – 30 juli 2015

Projektägare:

Leader Terra et Mare

Projektidé:

Högskolan Västs utvärdering av Leader Terra et Mare pekar ut att ett förbättringsområde är hur unga involverats i LAG. En lärdom från Coola Krafter är att det inte är föreningsformen eller frågorna som sådana som gör att det saknas unga i styrelser och föreningar. Det finns många unga som är intresserade av lokal utveckling och som brinner för sitt lokalsamhälle. Arbetsätt, normer och attityder kring ungas engagemang däremot påverkar sammansättningen i styrelser. Det har också kommit fram i Högskolan Västs utvärdering att andelen utrikes födda i LAG är låg, och att det i kombination med åldersfördelningen gör LAG mindre representativt för de människor som bor i området.

Därför vill vi i projektet göra LAG i det nya LLU-området mer representativ utifrån följande kriterier:

- Ålder
- Härkomst
- Geografisk spridning
- Kön
- Sektor (ideell/privat/offentlig)
- Fonder (socialfond, regionalfond, landsbygdsfond)

För att ha ett så startklart område som möjligt när den nya programperioden beräknas starta upp i juni 2015 ingår också att ta fram stadgar och arbetsätt för nya LAG.

Förarbete inför projektet kommer att göras under hösten 2014 av Leader Terra et Mares programkontor och Redaktionskommittén. Där ingår:

- Att utse en interimstyrelse för arbetet med nya LAG
- Att arrangera ett stormöte för att förankra den färdiga strategin, där interimstyrelsen väljs
- Att genomföra LAGs utvärderingsdagar i oktober, som kommer ligga till grund för fortsatt arbete
- Att färdigställa strategin och lämna ett förslag på LAG's sammansättning och arbetsätt

Metod och tidsplan:

Januari-februari

Karläggning (t.ex. Redaktionskommitténs förslag till nytt LAG, utvärdering "På jakt efter Leaders mervärden", LAGs

utvärderingsdagar), och intervjuer med organisationer, företag och föreningar
Samla goda exempel och erfarenheter från föreningsliv och organisationer när det gäller representation av t.ex. ålder och härkomst
Identifiering av nytt partnerskap
Ta fram kriterier för nytt LAG
Ta fram utbildningsupplägg för valberedning och LAG
Mål: ta fram rekommendation till LAGs arbetssätt och sammansättning, samt förslag till urvalskriterier för LAG-ledamöter

Slutet februari:

Tillfällig valberedning/interimsstyrelse tillsätts av styrgrupp

Februari/mars

Urvalskriterier för LAG-ledamöter beslutas av interimsstyrelse
Utbildning av valberedning
Projektledaren tar fram förslag på potentiella personer som är förankrade i området enligt urvalskriterier.
Intervjuer görs med potentiella LAG-ledamöter
Framtagning av förslag till stadgar

Senast april

Valberedningen gör en slutgiltig sammansättning som är så optimal som möjligt utifrån projektledarens förslag och lämnar förslag på LAG till det konstituerande mötet.
Förberedelser av konstituerande möte och utbildning för nytt LAG

Maj

Konstituerande möte, nytt LAG och styrelse utses utifrån valberedningens förslag
Stadgar beslutas
Framtagning av checklista för beslut, grafisk profil, mallar etc.
Framtagning av befattningsbeskrivning och rekryteringsannonser
Rekrytering av personal till nytt programkontor påbörjas

Juni

Utbildning av LAG i demokratiskt arbetssätt, styrelsekunskap, regelverk etc
LAG startklara för att ta emot ansökningar

Juli

Rekrytering av personal klar

Syfte:

Att få en startklar och representativ LAG under programperioden 2014 - 2020.

Mål:

- En sammanställning av goda exempel och metoder för att arbeta med representativitet ska ha tagits fram

- Urvalskriterier och utbildningsupplägg som valberedning och LAG kan arbeta efter vid rekrytering till LAG ska ha tagits fram
- Tillsättning och utbildning av valberedning och ny, representativ LAG ska ha gjorts
- Tjänster för ny personal ska ha utlysts och tillsatts/rekrytering påbörjad
- LAG är väl förberett för en programstart i juni-juli 2015
- När projektet avslutas, ska minst 10% av LAG vara mellan 18-25 år, och minst 30% mellan 25-40 år och minst 10 % av LAG ska ha utländsk bakgrund.